B 1119

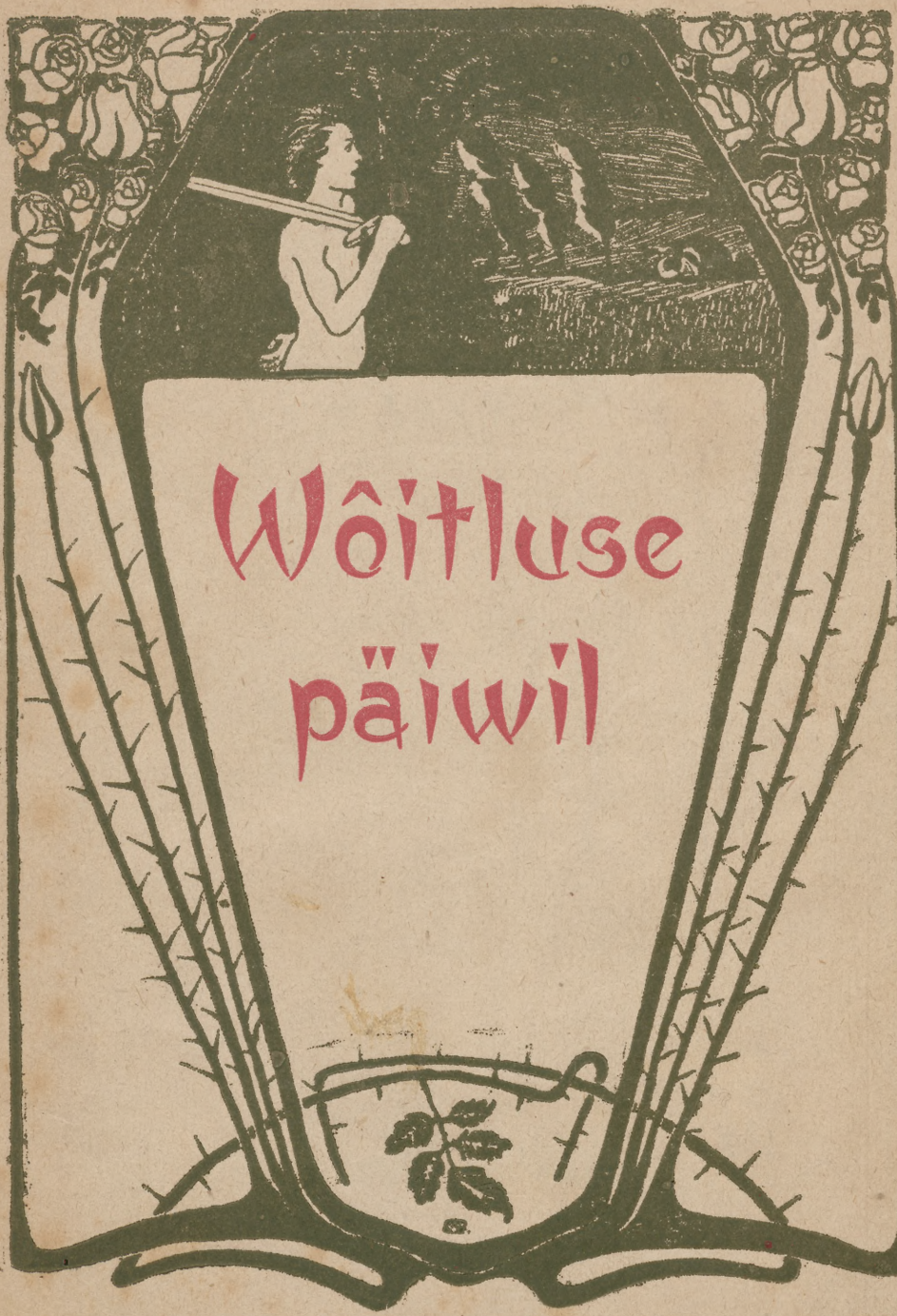

Wôitluse päiwil

B 1119

G. Eisen.
Mrs Glanss
5. I. 06.

Wôitluse päiwil

„Noor Eesti" wäljaanne

Trükitud „Postimehe“ trükikojas, Tartus 1905.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu
95887

Gustav Suits.

Jumalad ja rumalad.

Kõrgel — sääl asuwad suremata jumalad.
Madalal — sumawad surelikud rumalad.

Päewalgi ei näe siin otsa ega algust.
Neil aga öösitigi wilgub weel walgust.

Näe, kuidas lugemata aknad sääl walged!
Ülesse wahiwadgi wiletsate palged.

Laulikud õhkawad, wanad naesed nutawad.
Tumedalt seiswad mu sõbrad ja tuttawad.

Kellel küll oleks nii tugewad tiiwad,
Et need meid taewa-wärawani wiiwad!

Koera kombel muudkui siin ela ja ridu,
Taewas aga peawad lõppemata pidu.

Tõesti: see ingli-südantgi wihastaks.
Et nende taewas kord waremeteks pihastaks!

Gustav Suits.

Wõitluse päiwil.

See on põline wana nähtus, et rõhutud rahwakihid wäljakannatamata olude sunnil rõhujate wastu üles tõusewad. Ja on põline wana mõte, et see õiguseline kord, mille pääle kultuuraline ühiskond on põhjendatud, nii suurte puuduste ja halbtustega on ühendatud, et see täielist uuendamist nõuab. Aga wõib olla, et nüüd esimest korda ajaloos inimesesugu ühiskonna korra muutmist teaduslikult põhjendatud õpetuse nimel kätte püüab.

Praegune rahwahulkade liikumine ei ole ammugi mitte see, mis orjade ja talupoegade mässud endisel ajal. Selles on küll nüüdgi kahklemata midagi loomusunnilikku, midagi tagasihoidmatat kui loodusejõud. Kuid see ei ole mitte ainult kõige tungiwama häda ja allarõhumise loomusunniline awaldus ega mitte ainult kaua waigistamata söögi-isu äritus, waid põhjusmõtteline püüdmine praegust ühiskonna korda ümber luua — korda, mis rahwa suurele enamusele ei wabadust, ei ühetaolust ega majanduslikust kitsikusest pääsemist ei too.

Kirwes on pandud puu juure külge.

Suur Wenemaa kõigi tema piirides asuwate rahwastega on üles ärganud nagu hirmsast pikast unest. Halastamatalt töötab praegusel ajal ka meie keskel arwustus, halastamatalt kahes mõttes: ta ei karda iseenese tagajärgesid, ta ei tagane kokkupõrkamise eest walitsewate wõimudega. Rahwa politiline elu ulatab juba kaugele üle sõnakuuleliku maksude maksmise ja wäeteenis-

tuse kohuste täitmise. Millest eila Wenemaal ei wõinud salajagi sosistada, seda kuulutatakse täna awalikult. Hulgad, kes siiamaani waikinud, nõuawad nüüd wastust kahe suure küsimuse pääle:

Kas siis üksikute walitsus kõik on, inimesed ei midagi?

Kas siis üksikute rikkused kõik on, inimesed ei midagi?

Need lihtsad küsimused on nii kardetawad, et neid püssitikkude ja nagaikadega üle maa kaua surnuks on püütud waigistada — asjata, et sarnaste kardetawate mõtete kandjaid kindlustesse ja wangikodadesse on sulutud — asjata. Meie päewad on wõitluse ajalugu.

Meie päewad on otsustawa wõitluse ajalugu.

Rewolutsioniga on lugu nagu surmaga: seda ei usta enne, kui see tulnud on. Õigusepärast peab aga imestama, et ühiskondliku rewolutsioni püüe Wenemaal alles nüüd on kätte jõudnud. Sest see ülekohtune wägiwallawalitsus, mille aluseid nüüd wapustatakse, on ju nii kaua kestnud ja nii wäljakannatamata rõhuw olnud, et see wististi igal haritud Europa maal ammugi kõrwale oleks toimetatud. Kuid ühiskonna õiguselise ja politilise korra muutmine seisab igal pool ühiskonna majandusliku aluse muutumise, hariduse ja ühiskondlikkudest küsimustest arusaamisega kõige ligidamas ühenduses ja on ainult neil tingimistel wõimalik.

Wenemaa tööstuse edenemisest ja tööliste-klassi eneseteadwuse kaswamisest on tõusnud see jõud, mis wanu wormisid purustab. Liikumise pää-kangelane, see, kes wanale korrale surma-hoopi tahab anda, on proletariat, täis oma wõimu ja tähtsuse tundmist. Selle eestwõtjad kõnelewad waimustatult tööliste-klassi suurest ülesandest inimesesoo ja hariduse kohta. Nemad seletawad, et nad mitte ainult sellepärast ei wõitle, et politilist wõimu enese kätte saada, et ühe klassi asemele teist walitsewaks panna, waid et kõigile klassi-wahedele,

kõigele ühiskondlikule wihawaenule otsa teha, mida kapitalismus õhutab ja ülewal peab.

Teise sõnaga: nemad tahawad teisiti talitada, kui see klass, kelle käes Prantsuse rewolutsioni ajal pää-osa oli, nimelt kodanikkude klass. Walitsewat wõimu enese kätte saades ei taha nemad seda mitte teiste klasside kahjuks kurjasti tarwitada — waid sotsialismuse põhjal seisew proletariat peab ühiskonna ärapäästjaks saama.

Nemad arwawad siis selle „Arhimedese-punkti“ leidnud olewat, mille waral nemad terwet ilma tahawad ümber pöörata ja mida inimesesugu seni asjata on otsinud. Kahklemata on neil „mitte-kodanlastel“ hää osa sarnast õndsakstegewat usku, mis 18. aastasaja kodanikkudel „loomuliku olukorra“ pääl põhjenewa „igawese mõistuse, õiguse ja õigluse“ sisse oli. Olgu kuidas on, aga ometi selge on see, et tõesti keegi, kes lahtiste silmadega elu pääle waatab, inimesesoo suurtest ülesannetest rääkida ei wõi, kui inimesesoo suur enamus alati sellesse seisukorda jääks, milles see nüüd on — raske töö orjuses, ennast wara hommikust hilja õhtuni waewates, ainult et kõige tarwilikumat elu-ülespidamist muretseda, ilma hariduseta, ilma osawõtmiseta ja eneseteadwuseta ühiskonna elust.

Niisugune seisukord ei wõi igawesti kesta.

Sellepärast ei ole praegusel rewolutsionilisel liikumisel mitte ainult politiline, waid ka ühiskondlik laad, minnakse selle pääle wälja, et ühiskonda ja walitsust üheskoos ümber muuta. Kui meie Inglise ja Prantsuse rewolutsioni tähele paneme, siis näeme, et nende sündimine ja otstarbe pääasjalikult niisamasugune on olnud — ainult et nii põhjalikkude uuenduste nõudmisi üles ei ole seatud.

Wõitlus wana politilise ja ühiskondliku korra wastu äratab ühtlasi arwustust ka nende aadete, tundmuste ja üleüldse kõigi nende wäärtuste kohta, mis wana elu nõuetest wälja kaswanud. Ühes rewolutsionilise liikumi-

sega ühiskondlikkude wahekordade wallas awaldab ennast rewolutsioniline liikumine waimu-elus. Üks annab teisele hoogu. Wanad, minewikult pärandatud mõisted ei tähenda enam midagi sarnast, mis puutumata püha ja auukartust ärataw on. Need tähendawad ennem midagi sarnast, mis puudulik, wananenud, kõlbmata on. Kuna enne wanast ilma läbikatsumata kinni peeti, armastatakse nüüd wana sagedasti ilma läbikatsumata ära heita, ja sagedasti ainult sellepärast, et see wana on.

Sünnib wäärtuste ümberhindamine — ka kirjanduses, kunstis, usuelus. Politiliste püüetega ja streikidega tuliwad ka uued waimuelu laened.

Wõitlemine uue ühiskonna korra pärast, wõitlemine, mis inimeses kõik kõrge ja kauni ning kõik madala ja alatu lahti päästab — kuidas wõiks kirjanik ja luuletaja sellest eemale jääda! Kuidas wõiks ta külmaks jääda kõige selle wastu, mis rahwast majanduslikult ja waimlikult rõhub!

Elu on wõitlus. Ka kirjandus on praegusel ajal wõitlus, sest et see elu kujutab — wõitlus wabaduse, hariduse, inimeseõiguste pärast. Ülekohus, alandus, silmakirjateenistus, kilpkodanlik kõlblus, despotismuse ja kiriku ilus ühendus, kõige selle pääle langewad noorte seppade wasarad. Ilukirjandus oma paremate esitajate näol on nüüd niisamati wastupanewaks, oppositsioniliseks saanud, nagu ajakirjandus.

Meie oleme rahwa liikmed, kes aastasadasid muud ei ole tunnud, kui wana ühiselu korra rõhumist. Aga seniste Eesti kirjanikkude teadmises ei ole nagu hirmsaid ühiskondlikka küsimusi olemasgi olnud. Ei ühiskondlikka, ei ka muid küsimusi, ehk küll kõik meie majanduslik ja waimlik elu riigile ja kirikule ohwriks oli toodud. Ei mehemeelt ega waprust, ei mingit

wõimsat igatsustgi, waid selguseta unistamine — pääasjalikult isamaa hiilguse üle, mida olemas ei olnud!

Jutustatakse: spartlased olla oma orjadel silmad pääst wälja pistnud, et neid käsikiwidega jahwatades midagi eksitawatele mõtetele ei awateleks. Midagi sarnast, midagi nii hirmust on meie juures kordunud. Mitte ainult üksikud isikud, mitte ainult üksikud kihid, waid terwe meie rahwas on oma ilmalikkudele ja waimulikkudele ülematele ainult tööriistaks, ainult abinõuuks olnud — ja mitte ainult nõndanimetatud „orja ajal“. Niisamasugune waikne ja pime orja-iseloom on ka meie kirjanduse päätundemärgiks, pääle mõne harwa erandi kuni praeguste päewadeni: ka tema on enesele kas riigil wõi kirikul programmi ette lasknud kirjutada, selle asemel et waba enesemääramist takistawate nähtuste wastu wähemalt protesteerida.

Aga meil, kes meie endid nüüd ülespoole tungiwa, mitte-rahulolewa kihi liikmed tunneme olewat, meil on oppositsioni-lust were sees. Waba ühiskonna korda ja waba kodumaad tahame meie. Wälja tahame meie pääseda wäikekodanlikust kitsusest, lahti waimuta klasside mõju alt. Elu tahame meie ja — wõitlust. Sest meie teame, et rahwas, kes wabaduseni ei jõua tungida, sureb.

Meie elamegi wõitluse päiwil. Palju on weel puhastada, enne kui kõik sõnnik on ära kasitud. Wõitluserikkad aastakümned on tulnud. Ka kirjandus wõtab osa wõitlusest ja rahwahulkade hüüdest: Wabadust ja leiba!.. Peetagu siisgi aga meeles: tõsine luuletaja ei pea kirjanduses ei sotsial-demokrat, ei kodanlane ega aristokrat olema, waid kõigepäält ikka luuletaja. Tema on ju see, kes wõitlejatele ikka ja uuesti seda peab meelde tuletama, et inimene mitte üksi leiwast ei ela.

A. Mõttus.

Tõuseb . . .

. . . tõuseb, wäga kaugel
ju kumab kuldne koidu-kiir.
Kuid halli ämariku laugel
weel mängib pimeduse wiir.

. . . kaswab, ligemale jõuab
ja tuiskab tule sädemeid . . .
ju pimedusest läbi sõuab,
teeb puruks sääl kõik sidemed...

. . . tõuseb. Pimedus kui wari
kaob sädemete meresse . . .
ja ilm on nagu tulemeri,
mis lausa löönud lõkkele.

. . . leegitsewast tulemerest
kerkib, kaswab wabaduse maa.
Sest kõla, wägew wõidu-hümnus,
ja wabaduse walgust terwita!

Fr. Mihkelson.

Oma päikese poole.

Weed oliwad wist suured laened olnud, mis kord kohisedes üle maa oliwad weerenud ja siis ära angunud. Siia oliwad ümargused, waiksed künkad, siia sügawad orud siniste järwedega, aga siia tasased ja lagedad nurmed ning stepid jäänud.

Uinudes ujub tuul laial lagendikul. Uniselt kõlkuwad kõrred õhus ja kahisewad une-laulu. Ja sügawate siniste oru-järwede pind on kui angunud klaasist ja peegeldab eneses ainult walgeid põuapilwi ja kaldal kaswawaid toomingaid, emaleppasid ja keerlewaid metswiinapuid. Ja järwede kallastel kõnniwad pika-juukselised noored-mehed ja loewad testamenti ja sääl liiguwad noored naesed, nii wagad ja õrnad kui inglid, ja laulawad armastusest — Jumala wastu.

Üksinda suurte raudmägede otsas müriseb ja wingub wihane tuul ja mägestiku männad hoigawad ja painduwad maani maha. Ja siin kaswawad mehed, kes kui teras, ja naesed õpetawad lastele, kuidas tuliselt armastada ning wihata. Ja oma raudmägede otsast näewad nemad laia elu wägewat woogu selgelt ja wabalt ja nende mägede tipud punetawad päikese tõusul juba siis, kui all orus alles pilkane pime walitseb ja öökullid ning nahkhiired ümber lendawad.

Kuid wait ja waga on lageda pääl. Ja loetakse testamenti, ja lauldakse Jumalale, ja poodakse wõllasse ning surrakse nälga.

Ja wait ning waga on lageda pääl.

Kuid surejate hoigamiste ja laulikute wiiside wahele kostawad imelikud muinasjutud. Need on jutud eksinud inimestest, kes mägedel pidiwad sündima, kuid lagedal ilmale on tulnud. Aga nende hingedes on mäed, on kõrguse künkad. Ja kui kõik ilm iseloomuta lageda pääl enese sisse on uppunud, ja kui kõik nõmmed ja nurmed wõllaid täis on ja taewas preestrite ohwri suitsuga tumedaks on tehtud, — siis jääwad nende hinge kõrgused endiselt kiirgama ja nad kuulutawad kõigile pimedatele ja halwatutele uut elu.

Jaokest ühest muinasjutust tean mina, nagu salmi pikast laulust, mil ei ole algust ega lõppu. See on muinasjutt raudmägede kangelasest, kes uppuwa lagendiku pääl oli sündinud — — — —

* * *

. . . Tasandiku serwal lepistiku all istusiwad noormees ja tütarlaps üksteise ümbert kinni hoides ja waatasiwad linna pääle, mille kohal juba õhtune udu hõljus. Säält tuliwad nende poole kisendawad ja hoigawad hääled. Kaugemale saades ujusiwad nemad õhus laiali ning kustusiwad magawas lepistikus. Nad õõtsusiwad tuska ja kurbtust jahedasse sügise õhku, ja see lasus weskikiwina rinna pääle. Hing igatses midagi ütelda, aga see kustus iseloomuta lagendiku pääl ja tardus rinnas hääleta hoigamiseks.

— Kuuled, kuidas nad hõiskawad! ütles tüdruk.

— Ja kuidas nad hoigawad! lausus noormees ning näitas käega linna pääle.

— Kui imelik see kõik on: see sügisene taewas, ruttawad pilwed, sinine jahe õhk, see lepistik ja meie . . . mõtles tüdruk jälle kõwasti ning keerutas segaselt käega õhus, nagu oleks ta misgi pääle näidata tahtnud.

— . . . Ja need ristis hambad sääl all linnas . . . surejate näod . . . muda ja pori ning hall nälg . . . rääkis poiss ning waatas kortsus kulmul enese ette maha.

— Miks räägid sa alati nii tõsiselt ja kainelt? Kas meie ei wõiks ometi üksikutel silmapilkudelgi enese lendawast elust lahtiste silmadega und näha? Minu armas, minu armas . . .

Ja naene wõttis nooremehe kaela ümbert kinni ning waatas sellele oma noorte silmadega palgesse.

— Und näha — — — kui meie isegi juba und näeme!? Taewas, mis on meie minutilised unenäod selle suure üleilmlise une wastu!? Kas sa ometi ei aima, et ta meiegi pähe ja rinnasse tungib!? Kas sa ei näe, et kui meie armastades üksteise otsa waatame, et siis une-jumal õnnistawat kätt meie kohale wäljasirutab? Iga minut, mis meie e n e s t e l e anname, selle oleme meie une-jumalale ohwerdanud.

— Kas meie ei tohi kunagi midagi enesele anda? Mitte silmapilkugi elus? Kuidas see ometi on, minu armsam, minu kallim?

Ja tüdruk waatas küsides üle lagendiku.

— Enesele anda, — kui meie kõik teiste käest oleme saanud?! Ainult sellepärast, et teised on, oleme meie selleks saanud, mis meie oleme. Ja meie peame sellele ühiskonnale, millest meie oleme, jälle tagasi maksma, mis meie saanud oleme, ja teda selleks tegema, milleks ta saama peab.

— Nõnda oleks ju ometi parem, kui meid ei oleks, naeratas naene.

— Ah, missugust lollust sina räägid!

Ja mees wiskas pahaselt pää selga ning waatas pool kinniste silmadega ülespoole, kuna ta ise midagi kokku arwas ja rehkendas.

Tüdruk waatas ka üles, lendawate sügise pilwede poole ning unistas misgi wärwilise ning laulwa üle. Ja

natukese aega waikisiwad mõlemad. Siis ütles tüdruk tasakesi, kuna ta poisi pää enese waewalt kumera painduwa rinna wastu surus:

— Tuleme ära säält möirgawast linnast, minu armas. Tuleme ära ja läheme sinna alla nende küngaste wahele orgu. Ja sinna teeme enestele maja ja elame sääl kahekesi, minu armas, minu ainus. Waata — ja ta näitas käega — kuidas need mäekesed haljendawad! Ja roheline muru on walgete lillekestega kewadel üle külwatud, kui taewas tähtedega! . . . Ja sinna teeme meie oma maja — oru nõlwale, kus need toomingad kaswawad. Ja maja ees woolab hallikas alla orgu. . .

— Waiki, oh narrikene!

Ja noormees silitas tüdruku kullakarwa juukseid.

— . . . Ja selle hallika ääres toominga all istume meie, waatame läbi kollaste lehtede ämarduwasse taewasse, kuni sääl juba tähed wilguwad. Ja kui siis juba õige ämaraks on läinud, siis astume meie, üksteise ümbert kinni hoides, sinna haljale künkale ja waatame sinna poole, kus linna elektri-tulede eha taewakaart roosiliseks wärwib, ning ütleme teineteisele:

— „Waata, sääl lõwi-augus elasime meie kord". . .

— Ära räägi sellest, kullakene, ialgi ei saa seda, mitte ialgi! ütles noormees, kuna ta hambad walusalt kokku surus.

— . . . Ja mina ütlen:

„Minu armas, waata, kui õnnelikud meie oleme, kui meie kõik oma elu enestele anname. Mis puutuwad meile wabrikud . . . elekter . . . kõik, kõik, millega inimest piinata ja puua saab?! Elame enestele, minu armas, minu ainus". . .

Ja sina ütled:

„Mina ei teadnud, et mina sind nõnda armastan, et mina tunnen, nagu lõõmaks minu rinnas määratune leek ja silmadest tuiskawad sädemed, kui mina sinu

pääle waatan. Elame enestele, minu armas, minu ainus". . .

Poiss tõusis äritatult üles ja astus paar sammu edasi ning waatas uuriwalt alla linna pääle, mille tornid loodenewa päikese kullas weel kiirgasiwad. Päikese helk langes ka poisi wihasele palgele, ta lahtised pikad juuksed läksiwad punaseks ja silmist põrkas teraw kiir tagasi.

Naesterahwas waatas nagu paludes tema otsa, kuna ehmatuse jooned ta palgel mängisiwad. Ta nägi, kuidas mees käega üle otsaesise tõmbas ja arwas märkawat, kuidas elektri-sädemed mehe juukste seest käe sisse kargasiwad. Ja ta waatas nagu äranõiutud mehe otsa ning pandis käedgi kokku.

Poiss waatas ikka linna pääle, mis tumedalt hambaid käristas ja nagu läbi une hoigas. Tornid ja loodepoolsed majade seinad kumendasiwad tulewärwiliselt, kuna pikad akna read põlesiwad. Kaugemad alewid kadusiwad sinise udu sisse, mis aegamööda jõe päält kerkis ja õõtsudes laiali lagunes. Taewas linna taga oli must. Ainult pää kohal tukkusiwad paar wäikest pilwe-sagarat, kui kogemata tormamise pääl seisma jäänud.

Tuul, mis sügiseliselt tormanud oli, rauges õhtu eel.

Mehe palge piirjoon põles. Päike suuteles lahkudes tema noort otsaesist.

— Mis sa mõtled? päris tüdruk hirmul.

— Mis ma mõtlen? Kui sina sellest aru jaksaks saada! — ja ta tõmbas käega üle otsaesise. — Mina mõtlen suure elu üle, mis nagu saladusline muinasjutt meist mööda kohiseb, ja millest meie ialgi aru ei saa. Ja mina mõtlen inimese-soo idealidest ja nooruse unenägudest, mis nagu õhuwiirastused elu hommikul meie taewasse tõusewad. Imelikud on need minu mõtted — tuhande tiiwalised, kiirgawad ja särawad — ja nad lendawad kahinal üle minu pää. Minu pää huugab, minu

weri keeb ja laenetab ja temas on tormid, kui laia ilmamere pääl.

Ta murdis lepa küljest lehe ja tõmbas selle aegamööda ribadeks katki.

Tüdruk tõusis üles, wõttis poisi käest kinni ja kumardas õige tema pale lähedale.

— Ja minule ei wõi sina mitte oma mõtteid ütelda — sest mina ei saa aru? küsis ta.

— Mis räägin mina sinule neist mõtetest, mis wõitlust ja tuld otsiwad?! Sinule, kes sa weel majakesest oru kaldal ja selgest hallikast unistad? Kes sa und näed sellest, kuidas sääl majakeses kaks inimest kui tuwikesed elawad ja küpsetatud kartulid sööwad?

— Ei, ei — kuna rääkisin mina seda? Aga ometi — rahulist elu otsida mõtlesin mina. Õnne arwasin mina rahus olewat, armastust — unistawas õhtu ämarikus. „Sest õnn on liikumine, mis seisuks on muutunud". . . ütleb keegi. Nii arwan ka mina. Aga sina otsid tormist õnne, mõõga-teralt tuld tahad sina näha. . . Sääl on sinu mõtted.

— Oh, ikka see isiklik õnn! naeratas noormees. — Tormis ei ole õnne — ei minule, ei sinule.

— Ja ometi otsid sina tormi?

— Ei, minu kullakene, see, mis mina otsin, on säälpool tormi. Ainult läbi tormi otsin mina rahu. Pärandame meie oma esiwanemate käest kulda ja kuulsust, kuid m e i e põlwe kohast seltskondlist korda ja tasakaalu peame ise wõitma. Seda ei saa meie wanemate käest pärandata. Ka see, mis m i n a otsin, on õnn, on rahu, on liikumine, mis seisuks on muutunud. See on surnud seltskond, kes oma tasakaalu ja korda wanemate käest arwab pärandanud olewat ja kes läbi tormi paremaid aateid ei otsi. Need on une-ajajärgud ajaloos, kui kinni tahetakse pidada, mis on. Selle põlwe rahwas arwab oma rahu pärandanud olewat. Kuid mina usun midagi

muud. Läheme tormisse ja lunastame wõitluse läbi enesele rahu!

Nad kõndisiwad aegamööda nurme nõlwa mööda edasi. Poiss oli oma käe tüdruku õla pääle pannud ja waatas tõsiselt kaugele pimedusesse, mis nagu tuhandepääline madu linna tornide tagast wälja roomas ja oma nahkhiire tiiwad üle terwe taewa laiali laotas.

— Ja selleks lähed sina tormisse?

— Selleks, selleks!

— Ja sina loodad siis seda rahu leidwat?

— Mina leian. Aga need, kes pärast tulewad, ei saa meie põlwe wõiduga rahul olla. Nemad tungiwad jälle oma aadete tungla walgel tormisse ja wõitlewad ning wõidawad. Ja nii on elu.

— Kui imelik . . . kui muinasjutt. . .

— Kui lihtne, kui luuleta. . .

— Aga need, kes oma nooruses enese aateid kaugelt ei otsi, kes läinud põlwe päranduse gа rahul on —?

— Nemad on hiljaks jäänud sündima, nemad oleks siis pidanud tulema, kui läinud põlw oma sihti alles koidu kumas kaugel punetamas nägi. Ja nende wastu meie lähemegi wõitlusele — meie, noored, jõuurikkad, wägewad! Eneste aated tahame meie oma noorte pääde pääle tõsta, nii et meie read kui tulesammaste hulgad kesk pimedat ööd paistawad, ja nii läheme meie — tõusedes ja wajudes — edasi, edasi!

— Edasi, edasi . . . sosistas naesterahwas — edasi, edasi . . . oma aadete walgel . . . oma päikese poole . . . edasi, edasi. . .

Nad seisiwad laia wälja pääl — üks täis nooruse usku ja jõudu, walmis oma rada raiuma, ja teine — täis imestust ja arusaamata kartust nende uute aadete ees, mis ta ümber õhus kohisesiwad. Ja nad seisiwad laia wälja pääl ning õhtu laotas oma tiiwu nende üle. Päikene oli kustunud ja tuhande pääline madu roomas kõrgele

taewa pääle. Ja nemad seisiwad ning waatasiwad tulewaste teede pääle.

— Ja sina lähed siis linna, oma tormisse? küsis naesterahwas.

— Jah, sinna lähen mina.

— Sinna külma, südameta linna, mis nagu wangikoda sind ära neelab . . . sina, kes sa temalt armastust nõuad. . . Ja siis peame meie sääl teineteise kõrwal kui kiwisambad käima — nii külmad, nii külmad. . . Istume, kullakene, weel enne, kui me läheme. . . Weel minut unenägu, weel õnne teineteise najal. . .

Nad istusiwad lepa põõsa kõrwale maha, teineteise ligi.

— Minu armas, minu ainus! . . sosistas tüdruk, kuna ta pää poisi põske wastu najatas ning käega tema kaela ümbert kinni wõttis. — Sinu rasket pääd tahan mina kaisutada ja paitada, milles mustad mured ja rasked elumõtted elawad. Suudaks ma neid kortsusid su otsaesiselt ära suudelda ja sinu mustad murelinnud ära hirmutada!

Poiss laskis wäsinult pää naesterahwa sülle ning pigistas silmad kinni.

— Minu armas, minu ainus! . . sosistas tüdruk. — Sinu pääd tahan mina paitada, mis ju noorelt nii wäsinud on, — wäsinud omast tööst ja wõitlusest. . . Mäletad, kui mina sinuga tuttawaks sain, siis oli kewade ja sinu pääs oliwad esimesed hallid juuksed — kaheksateistkümne aastaselt. Ja siis olid sina külm, trotsiw, wihane ja talwe külmast ning tööst wäsinud. Ja nüüd on sügise, aga hallid juuksed on kadunud. Mäletad, õhtuti tulime meie siia wälja lagendikule kõndima ja nägime und teineteise najal, kuni pimedaks läks . . . ja sina pandsid oma pää minu sülle ning mina silitasin sinu sasis juukseid . . . ja siis naersime meie mõlemad pärast, sest see oli ruma! ja lapsik. . . Ja nüüd on sügise, ning sina tahad uuesti

elusse tormata. Nemad ootawad sind, nendel on rauad sinu tarwis walmis . . . ja sina lähed ometi sinna lõwiauku. . . Minu armas, minu ainus. . .

Ja siis oliwad nad sõnalausumata wait. Pimeduse hõlmas sulasiwad nad üheks koguks kokku.

Korraga läks kõle tuule puhawus üle lagendiku ja wiskas paar pruuni lepa lehte nooremehe juukstesse.

— Otsas on unenägu! ütles mees järsku ja tõusis ruttu üles.

— Otsas on unenägu . . . kordas tüdruk jahmatades. — Otsas on muinasjutt. . .

Ja siis astusiwad nad käsikäes tühja lagendikku mööda ja nende ees kesk määratumat pimedust hoigas sadatuhanda kiirgawa silmaga linn.

Ülewal wilksusiwad üksikud tähed, wärisesiwad ja kustusiwad. . .

Augusti-kuul 1905.

Bernhard Linde.

Sädemed.

Sädemeid soowiks ma
sinule saata,
mu talweks tardunud maa —
sädemeid, mis sähwataks
puhtana leegina põlema
ja lume su pinna päält sulataks!

Sädemeid soowiks ma
sinule saata,
mu raskesti rõhutud rahwas —
sädemeid, mis südameid
süttitada suudawad
ja waremeid põlema pista!

Sädemeid soowiks ma
teilegi saata,
kes teie waremetele
tugesid taote —
sädemeid,
mis teid
põletaks põrmuks,
tundmata tuhaks!
Ja tuul wiiks
põrmu laia laande,
tuiskaks tuha põhja põldudele.

Bernhard Linde.

Merd igatseb mu hing...

Seda merd, kus laened käiwad, suured ja kõrged, ja laewad neist läbi lõikawad, wõimsalt ja kindlalt. . .

Merd, kus woogude mühin, kus laened laksudes wastu laewasid lööwad, need laened nii walged, keerlewad, weerlewad. . .

Merd, kus saarede salgud salmedes seisawad, ja saarela taewaste poole tõusewad tugewad tammed, pühad pihlad ja kareda koorega kased. . .

Kus saarele sõuawad Ahtila jõud ja weeretawad wõimsate wägede wägewat wiisi. . .

Merd, kus laenete murdmata mühin ja põliste puude kartmata kohin üheks tugewaks südamesse tungiwaks duettiks tõuseks. . .

Ja see duett annaks mu südame salamate soontele ja hingele seda, mis elu, see ime pisikene igapäewane elu, pakkuda ei suuda. . . .

Rindus tõuseks tung raudse tõsiduse järele, wabalt woolaks mu hinge wabaduse waim ja kaljusel kaldal kõndides laulaks ma ühes laksuwate laentega, wahutawate woogudega wägewat wabaduse-hümnust.

Bernhard Linde.

Sääsk sumiseb surma laulu...

Sääsk sumiseb surma laulu. . . Tasane, tume ta sumin, waikselt liigub ta lugu. . . Kõrwu mul kostab tundmata kumin . . .

Sääsk sumiseb surma laulu. . . Tardunud olekust ärkawad mehed; uut waimu ja uut elu nad tõotawad tuua, terwet rahwast uueks luua.

Sääsk sumiseb surma laulu. . . Mehed, miks asjata pruugite sõnu? Kas ei näe teie elu, mis woogab ja laenetab silmade ees?

Kustudes kostawad sõnad; wäiksemaks wajuwad wood; hoogsamalt hõljub tuul; waikiwad hüüded ja laul.

Sääsk sumiseb surma laulu. . . .

Helene Taar.

Uue aja naisliikumine.

Ükka on naesterahwas mehe alam olnud, isegi kuulsate greeklaste ja roomlaste juures. Nii oli, näituseks, greeklase Plato tulewiku riigi unistustes waranduse ja naeste ühisus. Sellest wõib juba aru saada, kui kõrgel järjel sel ajal naesterahwa inimsus seisis.

Wana aeg oli ju ka teine aeg, see oli sõdade ajajärk, ja midagi ei ole nii naesterahwa wabaduse alla suruja olnud, kui sõda. Naesterahwas ei kõlba sõjateenistuseks, seda ei luba loodus. Nii muutis mees naese wagaseks sõnakuulelikuks koduloomaks. Toorus ja jõud on alati õrna ja peensuse murdnud.

Ristiusu sündimisega omandas naene kodus kohase inimese õiguse. Siisgi, noor koidu täht jäi waewalt wilksuma ja ähwardas uuesti alla minna.

Inimese õiguse saamisega wõttis naene ka inimese kohused enese pääle. Ei juhtunud kellegil õnne mehele saada, siis pidi ta ise oma ülespidamise eest muretsema. Wõitlus elu pärast sai naese hukatuseks.

Naese pääle oldi kui nõrga pääle waatama harjutud, kelle kätte midagi usaltada ei juletud; ehk kui ta ka kusagil tööd leidis, siis sai ta ainult lapse palka. Naene ei saanud julgelt wälja astuda, temal oli iga wõitlus wõimata, selleks puudus temal haridus, töös ja teaduses, ja ühtegi seadust ei olnud temal toeks kõrwal, mis teda toore wägiwalla ja ülekohtu eest oleks kaitsenud.

Abielus ei olnud elu palju parem, siin rippus naese õnn täiesti mehe halastuse ja tujude küljes. Kui mees tahtis, tõukas ta naese enesest ära — süüdi wõis ikka leida; jättis naese ilma waranduseta ja toeta ja üksgi seadus ei kaitsenud naist. Naesel ei olnud enesegi wa-

randuse üle wähematgi õigust, mees wõis sellega teha, mis tahtis.

Niisugust „wabadust“ nimetadi Europas naese inimese õigusteks!

Hommiku-maal oli ja on asi weel halwem, kui Europas. Siin ei ole naene muud, kui mehe pärisori, kellel ühtegi muud mõttet ega soowi ei tohi olla, kui ta mees ja kodune töö. Naene peab kui kurjategija päewawalguse eest põgenema, et teda ehk keegi wõõras mees nägema ei juhtuks. Tema ainukene inimese õigus on selles, et oma mehe lapsi tohib sünnitada. On ema pojale elu juhtunud kinkima, siis on ta õnnelik ja oma mehe rahulolemist ära teeninud. Juhtub laps aga tütar olema, siis on ema roojane ja langeb oma „eksimise“ pärast raske põlgtuse ja piina alla. Nendes maades on usk naese inimesest alamale heitnud, ja kuni haridus usu kombeid murdnud ei ole, ei parane naese seisukord.

Ilm nägi, et tugew inimesesugu naeste õnnetu seisukorra läbi rikutud sai, nägi lohakust wõitu saama ja morali surema, nägi, et naeste lõbu-elu tõttu Europas ja Amerikas mäda inimeste weresse nirises, aga parandust ei toonud keegi, sest wana sisseseadega oldi harjunud ja kardeti naeste iseseiswust. Sarnane seisukord oli ajawaadete järele loomulik; n. n. naisliikumine, mis tekkimas, oli nalja ja naeru asjaks.

Amerika riikide iseseiswuse sõda Inglise wastu (1774—1783) süütas wiimaks ometi ka naesterahwa iseseiswuse sõja lõkkele. Nõrk leek suruti küll warsti maha. Aga noore maa wärske, jõuurikas õhk ei lasknud tärkama löönud idu surnuks muljuda, julgustas oma tütreid uuele wäljaastumisele, ja wabastamine ei jäänud tulemata.

Aegamööda awati naestele mitmed ameti-kohad, palga küsimust harutadi, nii et kõrgemates ametites wahe päris ära kadus, anti naestele walimistes hääle õigus ja aastal 1821 awati riigi toetusel Troy's esimene kõrgem tütarlaste kool. Aastal 1833 awati esimene sega-ülikool naestele nendesama õigustega, nagu meestel. Esimene tähtsam naisüliõpilane oli neiu Lucy Stone, kes iseäranis greeka- ja hebreakeelt äraõppida tahtis, sest neiu oli kindlas usus, et piibli sõna: „Ja tema peab sinu isandaks olema“, meeste poolt walesti ümber oli pandud. Aastal 1865 awati esimene naisülikool. Prae-

gusel ajal on Amerikas naesterahwal seesama hariduse õigus, mis meesterahwal ja naisüliõpilaste arw meeste omast märksalt kõrgem.

Naesterahwas wõib Amerikas hariduse ministriks saada, õpetajaks, õigusteadlaseks j. m. Naisarstisi on Amerikas praegu 5000, õigusteadlasi 200, ajakirjanikkusi üle 900 ja õpetajaid 1250. Naisõpetajateks on ka mitmed neegri naesterahwad. Kuna meesõpetajad ka Amerikas harilikult ainult usuteadust õpiwad, on naisõpetajad ikka ka weel kas õigus- ehk arstiteadust uurinud.

Chicagos oli ilmanäituse hoone naisarhitekti plaani järele ehitatud, ja üleüldse on Amerikas 22 naisehitusmeistrit. Suurte wabrikute pääl on mitmes kohas naisinsenerid, ja elektro-tehnikerisi on naesterahwastest 6. 25 aasta jooksul on 4000 naesterahwast leiduste pääle patentisi wõtnud. Panga pidajateks on Chicagos 8 naesterahwast ja proowireisijateks 37.

Alamates seisustes on naisterahwas Amerikas halwemal järjel, kui ülemates klassides. Iseäranis töö palga kõrguses on esimeste juures, meeste tööoludega wõrreldes, wahe suur. Naistöölised on Amerikas kahte seltsi: need, kes tööd oma elatamiseks peawad tegema, ja need, kes taskuraha pärast tööd teewad. Wiimased on esimeste palga maha kiskujad ja õnnetuks tegijad.

Nimetatud halbtuste wastu sõdiwad wiimasel ajal palju seltsisi ja isegi walitsus on oma wägewa käe abiks andnud, nii et paranemist warsti loota wõib.

Australias on naisliikumine hõlpsa waewaga wõidu pärandanud ja naese seisukord on pea sarnane, nagu Amerikasgi. 4 Australia ülikooli wõtawad kõik naisüliõpilasi wastu, naesterahwas on nendesama õigustega civis academicus, nagu meesterahwasgi.

Abielus kaitseb seadus naist mehe ülekohtu eest. Mehel ei ole ühtegi õigust naese waranduse üle. Lahutamist wõib naene niisama nõuda, nagu mees, ja kui süüd mehe pool on, toidab mees ka pärast lahutamist naist ja lapsi. Ilma abieluta ema on seaduse kaitse all, abielus emaga ühe õigusline ja wõib isa poolt lapse toitmist nõuda.

Töö palgad on naesterahwal Australias palju paremal järjel, kui Europas.

Europas on germanisugust rahwaste juures naesterahwa seisukord palju parem, kui romani ja slaawi sugust

rahwaste juures. Katoliku kirik alandab ikka weel naesterahwast, kuna protestandi usk teda mehega rohkem ühetaolisemaks tunnistab. Esimene naisliikumine tärkas Europas küll Prantsusemaal aastal 1789, aga walgus, mis wõideti, kustus pea jälle. Esimene ülesastuja oli neiu Olympe de Gouges, kes esiteks isegi mitme tähtsama riigimehe poolt toetust leidis.

Aga kui naesterahwad wiimaks oma nõudmistega nii kaugele oliwad jõudnud, et nad kooskäimiseks klubesi hakasiwad asutama, siis tuli rahwas ja pandis need klubed „awaliku rahurikkumise“ pärast wägiwaldselt kinni. Sellega oli terwele naisliikumisele surma pitsar otsa pääle litsutud. Weel enamgi — Prantsusemaal kitsentadi esimese naisliikumise järele naesterahwa endiseid õigusi weel rohkem, kuna tema seisukord juba enne halb küllalt oli olnud.

Ühegi teise riigi seaduse raamat ei ole ennast oma paragrahwide läbi ilma ees nii teotanud kui Prantsuse oma, Napoleonist enesest dikteeritud: „Tapmine, kui mees seda abielus eksinud naese juures täide on saatnud, on andeksantaw!“ „Ilma abieluta ema kaebtus lapse isa wastu on keelatud!“

Aastal 1804 lõi Napoleon koguni kindlad määrused awalikkude lõbumajade kohta. Kuis wõis siis naesterahwas weel oma inimese õiguste pääle mõtelda!

Alles aastad 1830 ja 1848 tõiwad maha surutud naisliikumisele natukene wabama hinge tõmbuse.

Aastal 1878 peeti Prantsusemaal esimene naiskongress ära ja asutadi: „Société pour l'amélioration du sort de la femme et pour la reveudication de ses droits.“

Prantsusemaa naisliikumine on praegu ainult Parisi pääle kitsendatud; prowintsides ei teata temast weel midagi. Palga küsimus on siingi wäga paha, sest „naesterahwas wõib ju kõrwalt teenida“.

Missugused õigused abielus olewal Prantsuse naesterahwal on, seda näitab järgmine wäljawõte katoliku-usulisele naisliikumisele pühendatud kirjatöö seest: „Keegi ei sõdi selle wastu, et mees naesest tugewam on, kuid see tugewus seisab ainult füsikalises jõuus. Mees ei tohi aga oma jõudu mitte selleks tarwitada, et ta naest põlgaks ja tema, kui moraliliselt enesest alama pääle waataks. Aga kristlikust seisukohast waadates on mees

naese walitsejaks antud. See ei tähenda mitte mehe waimliselt kõrgemal seismist, waid on lihtsalt preestritewalitsuse (Hierarchie) õigus".

Katoliku naisliikumine nõuab naesele ise oma waranduse üle walitsemise õigust, mehele ja naesele abielus eksimise eest ühetaolist karistust, aga ei luba mitte lahutamist.

Selle naisliikumise waatu seisawad kaks wabameelsemat parteid: protestantline ja radikaalline.

Wiimased nõuawad täielist naesterahwa endise alatu seisukorra ümberlükkamist; nõuawad tütarlastele sõjawastalises waimus ajaloo õpetust; koolisi, kus tütarlapsed tulewasteks emadeks ette saaksiwad walmistatud; kõikide tööwäljade awamist naesterahwale; ühetaolise töö eest mehele ja naesele ühetaolist palka; tööolude korraldamist; hääle õigust walimistes ja mehe eesõiguste ärahäwitamist abielus. Kolme partei wahel walitseb alatine sõda; kaks wiimast hoiawad sagedasti nii mõnesgi nõudmises ühte.

Prantsuse naesterahwas ise on wabaduse wastane. Ta armastab elu lõbude wahtu, on sellega juba nagu kokku kaswanud ja kardab tõsist tööd. Ainult aeg ja harjumine wõib siin paranemist tuua.

Ülikoolid on Prantsusemaal alati naesterahwaid wastu wõtnud aga naisgümnasiumi asutamise mõttetgi ei ole sääl weel tärkanud. Tütarlaste haridus on waga kloostri müüride kaitse all ja ülikooli eelharidust saawad tütarlapsed ainult erateel, kuna nad ülikooli sisseastumise eksamisi poislaste gümnasiumis teewad.

Hispania ja Portugalia ei ole weel waewaks wõtnud naisküsimust harutada. Italiasse on mõni wäikene kiirekene pääsenud.

Inglisemaal on Europas kõige paremini organiseeritud naisliikumine. Ka siin surus waimulik seisus kõik naesterahwa wabaduse poole tungimise katsed esiteks maha, kuid inglise naesterahwad wõitlesiwad sihikindlalt ameriklaste eeskuju järele ja waimulikud pidiwad järeleandma.

Siis on Europas weel Rootsi naesterahwas iseseisew inimene ja pääseb pea iga ametikoha juurde. Upsala ülikoolis on neiu Dr. jur. Elsa Echelson õigusteaduse dotsent. Rootsi naesterahwast, kui see ilma mehe tugewa käeta asju ajab, kaitseb seadus tülitamiste ja haawamiste eest; eksitajat ootab kõwa karistus.

Rootsi naiskirjanikkudest on Ellen Key üle ilma kuulus Ellen Key ei heida oma naisküsimusega ühegi teise sarnase partei poole; tema on „tundmuste naene“ ja ütleb naese õnne ainult abielus pesitama. Ellen Key õpetab oma kirjatöödes tublisi emasi ja naesi kaswatama. Kirjanikul on palju wastalisi, aga ka palju poole hoidjaid; ja wähed on oma kirjatööde läbi üle ilma nii käredat waielust äratanud kui tema.

Olgu nüüd õigus wõi wale kumma pool ta on, siisgi on Ellen Key kirjatööd lugemise ja imestamise wäärt, kirjeldab ju siin kirjanik nii sügawaid, wärwirikkaid hingetundmusi, nagu seda enne teda weel keegi paberi pääle ei ole jõudnud maalida.

Ka Norras on naesterahwal peaaegu needsamad õigused käes, mis Rootsi naesterahwalgi.

Hollandi, Austria ja Belgia naesterahwastel jääb weel palju soowida üle.

Helvetias oleks tõsisele naisliikumisele wähe tõkkeid ees, kuid Helvetia naene ei poe naljalt sooja ahju tagant wälja ja tõmbab ikka weel kõige suurema rahuga meheł iga õhtu saapaid jalast ära; laseb ennast koguni tõugatagi.

Ülikoolides on wõrdlemisi wäga wähe naisüliõpilasi. Siin on aga wahe päris imestamise wäärt: mida kangemini ühed kodus ahju kinni hoiawad, seda käredamad naisliikumise poolehoidjad on Helvetia naisüliõpilased.

Igatahes on naese iseseiswus Helvetias weel wäga paksu tolmu katte all; naesterahwa wabaduse kõige suuremad takistajad ja häwitajad on seltskonnas walitsewad eelarwamised.

Kauplustes j. m. wõetakse harilikult naismüüjaid, juba sellepärast, et nende palgad üle poole odawamad on. Iseäranis kurwal järjel seisawad naisteenijad joogikohtades ja wõõrastemajades (kellnerinid).

Waesekestel on siin palk nii wäikene ja nõudmised riiete poolest nii suured, et igaüks wägisi „kõrwalt teenima“ sunnitud on. Wõõrastemaja ehk joogikoha peremees nõuab teenijalt kahewõrdset teenistust: et ta peremehele oma lahkuse, iluduse ja osawuse läbi palju wõõraid kokkumeelitaks ja et ta ise oma kasu pärast teeniks. Kas siis ime on, kui prostitusion päris lopsakalt õitseb!

Saksamaal ei luba riik naesele ülikooli haridust, ega muud sarnast „uhkust“. Siin hoiab mees hoolega

iga kareda tuulekese ise oma tugewa käega naese õrna pale juurest eemale (!). Isegi nööbi aukude rewideerimine j. m. s. on siin „herra koolieestseisja“ (Schulrat) hooles.

Ometi on just Saksamaa naisliikumise tsentrum, eestwedajad kõik käredad radikaalased. Neiu Dr. jur. Anita Augspurg on üleilmlise naisliikumise teine juht.

Seaduslisi õigusi ega riigi teenistustesse peasemise wõimalust ei ole Saksa naesterahwas kõigest nõudmisest hoolimata weelgi saanud. Abielu õigustes ja seadustes on mõned muudatused naeste kasuks ette wõetud ja ilma abieluta ema leiab seaduslist kaitset.

Wene ja teiste slaawi rahwaste juures on naiskü-simus weel täiesti endise aja õndsat und puhkamas, kuna mehe tugew käsi naese üle oma hääksarwamise järele walitseb, teda silitab ja nuhtleb. Abielu seadustes on wiimastel aegadel, iseäranis Wenemaal, naesterahwa kaitseks mitmed punktid muudetud.

Slaawi maadel palju naisseltsisid ei ole ja hääle-õiguse nõudmist ei puudutada. Wenemaalt on wiimasel ajal ometegi mõndagi uuenduse nõudmist kuulda olnud.

Ka Soomemaal ei ole naisseltside ühisust, ei ole naestel hääle õigust. Hariduse wabadus on Soomes naesterahwal hääl järjel. Kodune naesterahwa käsitöö on Soomes iseäranis õitsewal järjel. Kord pidi see juba odawa wabriku töö läbi ära uputatud saama, aga sääl ehitati maale tütarlaste kunst-käsitöökoolid, kus wäikese õperaha eest õpetust jagatakse. Nüüd teeniwad Soome naesterahwad pikadel talwe õhtudel töö taga istudes hääd kõrwalist palka.

Meie Eesti rahwas on noor rahwas, alles hiljuti orjakütkest wabanenud. Eesti naene on töö ori ja odawa palga saaja, siisgi on Eesti naene alati „inimene“ olnud. Ka Eestis walitses mõne aasta eest weel kindel arwamine, et tütarlapsele suuremat haridust tarwis ei lähe. Õnneks on wiimasel ajal see arwamine ometi muutunud.

Seltskonna eelarwamised ei takista meil enam naesterahwaid kõrgemat haridust saamast. See on suur samm naisliikumise kasuks ja üleüldise edu hääks.

Esimesena Eesti naesterahwastest tegi Dr. med. Selma Feldbach tänawu aasta Helvetias Berni linna ülikoolis

doktori eksami; mitmed Eesti naisüliõpilased on wäljamaa ülikoolides

Kahetsemise wäärt on see, et Eesti haritlased küll naesterahwa hariduse tungi äratada püüawad, aga kui mõned naisüliõpilased majandusliste kitsikuste pärast ülikoolist ärapeawad jääma, siis nendest äratajatest ühtegi ei leidu, kes käe abiks wälja sirutaks. Kas see tõesti liig raske oleks, kui Eestis ka waeste naisüliõpilaste hääks mõni pidukene toime oleks pandud, ehk korjandust ette wõetud, nagu seda õppiwate noortemeeste hääks sagedasti on tehtud? Nagu kuulda, olla Peterburis tänawu ometi ka naisüliõpilaste pääle mõteldud.

Haridus on rahwa tulewiku õnne hallikas, haridus peletab waesuse ja kõik pahad eemale, haridus toob jõudu ja walgust ja haritud ema mõistab tugewaid inimesi kaswatada. Ärka, Eesti rahwas, tõuse üles, noor Eesti ja aita ka oma tütreid walguse poole jõuda!

Marie Heinamägi.

Ju kumab koit...

Ju kumab koit ja waba hõiske hüüde
käib läbi helisewa hommiku,
ja põues ärkab uuest priius püüde —
öö mustad warjud jääwad maha ju.

Mäe tipud punetawad koidu kullas,
all hiies helid uuest ärkamas
ja ämaruses uinwas muru mullas
ka õied sooja tuult on märkamas.

Oh kerki koit ja kuma kuldsel kiirel
ja paista päike üle kodumaa!
Ei siis me õnnetumat maad ja rahwast
ööwarjud ial oma alla saa.

Marie Heinamägi.

Su mure laps wist olen mina.

Su mure laps wist olen mina,
oh elu must ja murelik!
Nii läbipääsemata sina
ja otsata kui igawik.

Hall igawene udu katab
su taewa madala ning maa
ja ämarus kõik kinni matab —
ei silmi seletada saa.

Küll kõik nii waikne, kõik nii waga,
täis rahu ämaruse ilm —
Kuid igatsus ei uinu aga,
ei suigu sihti otsiw silm.

Waid hinges eksib kauge kaja
ja heljub walgus, wabadus —
Kas purustan su udu raja,
oh neetud ööde ämarus!

Marie Heinamägi.

Kewadel metsas.

Kui sõuaksid tumedast kaugusest walguse waimud —
nii metsa sees sahiseb kewade salalik tuul,
ja ootel ja lootel on hingedes inede aimud
ning kotkana kõrguses lehwitab lõpmata laul.

Ma istun all metsas ja kuulatan männade müha,
mis kaugeneb, ligineb, kaugeneb lõpmata lool,
ja rinnas on tundmus, nii imelik, wärisew, püha,
kui läheneks wõimukas kohisew laenete wool.

Ja laulda ma tahaks sest kewade suuruse tundest
ja laulda sest tumedast, paeluwast mühinast sääl.
Kuid sõna mul surutud südames warjude sundest
ja magusast raskusest lämmastud hõiskuse hääl.

Marie Heinamägi.

Öösel mere ääres.

All otsatas ämaras kohawad weed
üht igawest imelist juttu;
kui walguse juurde nad otsiwad teed
ja tungiwad, tõttawad ruttu.

Ja walgus kui sõuaks ju wõidule sääl,
kus lõpewad laenete kajad.
Ja sügawas ämaras kohiseb hääl,
kui kisendaks tuhanded, sajad:
„Ta tuleb, ta tuleb, ta tuleb!“

Marie Heinamägi.

Sõudja laul.

Meres on õnnelik rahu,
sügawus suikumas sääl.
Laulan ma mühawat laulu
wahuste woogude pääl.

Kiirgawalt kuldab neid harju
päikese sätendaw kiir.
Mind aga waiksuse warju
meelitab woogude wiir.

Jlus on woogude wilus,
sügawus suikumas sääl.
Laened otsatus ilus
mühawad laulu mu pääl.

Gustav Suits.

Meie esimene luuletaja.

Eesti keeli kirjutatud ja trükitud paberi ajalugu ulatab umbes 300 armuaastat tagasi. Eesti kirjandus sõna kitsamas mõttes tekib aga alles 19 aastasaja jooksul.

Wabadus on niihästi kirjanduse kui ka iga muu inimliku tegewuse esimene elutingimine. Ei tõusnud meie rahwa keskelt pärispõlwe ajal omi kirjanikka: need raasukesed, mis „marahwa rõmuks ja õppetuseks“ mõnikord maha langesiwad, oliwad wõõrastelt laudadelt pärit.

Kui meie rahwale 19 aastasaaja algusel üle aastasadade pimeduse esimesed wabaduse-walguse jooned paistma hakkasiwad, ei jäänud see loomulikult ilma mõjuta meeltesse. Kuna siiamaale kõik need, kel õnnekombel korda oli läinud, kõrgemale hariduse-astmele jõuda, oma rahwale kaduma oliwad läinud, astub nüüd kodusele waimuwäljale juba ka eestlasi. Need, kes Eesti rahwa waimuwara eest eelkäiwatel aastasadadel hoolt oliwad kannud, need oliwad Saksa kirikuõpetajad. Nad oliwad rahwale piibli ewangeliumid, lauluraamatu, katekismuse ja hää hulga palweraamatuid muretsenud, oliwad koguni kalendridgi wälja andma hakanud, waimulikku laadi, niipalju kui wõimalik needgi, — ja sellest on nad nähtawasti küll arwanud olewat, et rahwa waimunälga waigistada. Kuid alles oma meeste ilmumine, kui ka neid harwa oli, tähendab meie kirjanduse esimest algust,

kust meie oma isikuline tundmus ja mõttewiis wastu helgiwad. 1820 aastate ümber tuleb Eesti olud kitsastes raamides esimest nõrka püüet iseseiswama arenemise poole nähtawale. Selle mehe nimi, keda meie sarnase püüde esimeste kandjate hulgas nimetame, on luuletaja-nimi.

Kes on Eesti esimene luuletaja?

„Kristian Jaak Peterson on meie teada esimene kõrgema haridusega eestlane, kes omast suguwõsast ja nimest ei häbenenud, waid kes ennast igal pool awalikult eestlaseks tunnistas", — kirjutab W. Reiman. Kuid omalt poolt tahaksin mina selle pääle rõhku panna, et Kristian Jaak Peterson minu teada esimene Eesti soost luuletaja-iseloom on: tuline, elurõõmus, täis nooruslikku julgust ja lootust, nagu seda meie hiljemategi luuletajate juures aastasaja lõpupoolel harwa leida on.

Seda silmapaistwam on temataoline nähtus tol ajal, kus tume teologiline sundus enam kui ühekülgselt kõike meie maa waimuelu walitses ja ka kirjanduses iga wabama inimliku tundeawalduse maha surus. Seda inimlikult kaasatõmbawam on luuletaja, kes tol ajal laulis:

„Ja rosilise pallega
Olli mul süllessa
Ainus armastatud Allo".

Petersoni loomu ja maitse kohta on kujutaw, et ta Anakreoni ümber pani ja et tema luule üleüldse tuntawalt eelkäiwa aastaaja Saksa „anakreontiliste luuletajate" (Hagedorni, Gleimi, Götzi j. t.) mõju all seisab, kes oma lauludes elumaitsmise rõõmu ja looduse juurde tagasipöörmise mõnu ülistawad. Tõsi on, et Petersoni tundmus seda laadi luuletustes sagedasti suuremat sügawust ei awalda. Kuid meeles tuleb pidada, et Peterson neid laulusid kirjutades weel kahtekümmend aastatgi wana ei olnud. Ülekohus oleks selle järele otsustada, nagu oleks tema loomul sügawam ja tõsisem tuum puudunud. Kas

ei tõenda midagi, näit., see südamlik wahekord, mis wanemate ja poja wahel walitses?

Petersoni käsikirjades leidub „Üks jut", mis nähtawasti ühel jõulu-waheajal on kirjutatud, kui Peterson üliõpilasena jala Riiga wanemate juurde käima oli tulnud. Siin loeme muu seas: „O Jummal! kaugel weel on mo armsad wannemad ja nende poeg on siin üksi sures metsas talwe käes. — Kül nüüd mo wanna issakene aiab jutto emma, öe ja wennaga, ja küll temma küssib ka: Kus on nüüd meie armas Jaak? — Ei nemad tea sedda mitte, et Jaak ikka nende poole jouab. O! Kui römsad sawad nad ollema, kui nende silmakessed sawad mind nägema tuppa tullewat. Siis loen jälle omad laulud nende jures. Ja issakene 'akkab siis laulma ja tantsima. Emma 'eidab pärrast maggama, ja aian minna wanna issaga ka 'ead jutto, puddel öllut ees ja pibod suus".

Ja kewadisest õitseajast 1820 on pärit: „Laul, kui ma Tartust läksin Ria poole . . ." Missugused tundmused teel Petersoni meeles liikusiwad, näidaku järgmine salm:

„Sagedasti istsin
Tassa oia kaldal
Mötteldes teie pääle,
Mo 'allid wannemad!"

Ei: kõige päält noorust ja mehisust on selles meie esimeses luuletajas, usku enese, oma rahwa ja keele tulewiku sisse — sel ajal, kui sarnast usku weel kellelgi ei olnud. Ta tahaks näidata, mis „maarahwa laulja" „maakeelega" luulepõllul korda wõib saata.

„Kas siis selle maa keel
Laulo tulles ei woi
Taewani tõustes ülles
Iggawust enesele otsida?"

Kuid „keda jumalad armastawad, selle wõtawad nad warakult eneste juurde". Wõitlus elu eest, raske, mitmekordne töö murdis nooremehe terwise — ja hauda langes juba 1822 aastal lootuste suur warandus Eesti kirjandu-

sele. Peterson suri, ainult 21 aastat wana. Oma wiimase laulu lõpetas ta surma liginemist tundes waikse waluga:

„Surma warjole minema
Peab maarahwa laulja".

Aga ka siin on ta Peterson, kui ta edasi jätkab:

„Järrele jäwad temma
Laulud armsale rahwale — —
Järrele jääb lauludes
Armsa Allo nimmi,
„Ella wannemate kitus".

Iseäralik tundmus tõuseb mõteldes, et need laulud, mis temast järele jäänud „armsale rahwale", i a l g i r a h w a k ä t t e pole s a a n u d, waid tänase päewani „Õpetatud Eesti Seltsi" raamatukogusse hallitama on unustatud. Harwad, kes nende olemisest üleüldse teadsiwadgi. Alles 1901 aastal awaldas W. Reiman Petersoni mälestades „Eesti Üliõpilaste Seltsi Albumis" mõned näitused ka tema luuletustest.

Kuid ei tunne ka Reiman neist suuremat rõõmu: Petersoni laulud olla tema meelest „sisu poolest karedad". Ja tema lõpuotsus on, et ka need tema poolt awaldatud proowidgi Petersonile waewalt „auustatud lauliku" nime jõuawad muretseda. Peterson ütleb nimelt ühes laulus:

„Ni kui walgusse 'allikas,
Seisab auustud laulja
Omma wennaste keskella.

Ja tema ümber
Wait kui mere kaljud
Rahwad on kulemaies".

Umbes niisamasuguse otsuse kui Reiman, aga weel hoopis tüsedamate sõnadega, andis Petersoni kohta kord ka O. W. Masing, tolleaegne Eestikeele ja kirjanduse autoriteet. Nagu järgnewast näeme, ei ole Masingi sõnad mitte üleliia peenetundeliselt walitud: „Waat! nenda on nende jamsimissed; nendaks wanna Holz, Frei, Wilmann ja n. t. omma luggu laulawad. Kui innimene nüüd ütleb,

et se ma keel ep ole, waid otsekohhe sönnaga üttelda, tühja paska jut, siis nemmad kui Wenne hobbone huluks ja perrokaks lähhewad".

Muudkui loe ja imesta. Aga õiguse pärast pole tarwis imestadagi, sest wastand Petersoni ja nimetatud arwustajate wahel, — see on üks awaldus igawesest wastandist „wana" ja „noore" wahel!

Kuid kõige selle tagajärjeks on olnud, et Petersoni laulud — trükki ei ole pääsenud.

Ligi sada aastat on nad juba trükkimata seisnud. Kas ei oleks nüüd aeg neid juba wälja anda?

Kui kaua pühitseb meie juures teologiline kõlblus ja keeleline purismus wõitu elu ja luule üle?

Petersoni ei ole siiamaani mitte kui luuletajat, waid pääasjalikult kui teadusemeest, wanawara- ja keeleuurijat tuntud. Peterson on kahklemata üks anderikkamatest eestlastest üleüldse olnud. Otse imestamisewäärilised näiwad muu seas tema keeleanded olnud olewat. Nii pakkus ta eratundisid andes ennast Hebrea, Greeka, Ladina, Wene, Inglise ja Saksa keelt õpetama (aga pääle selle ka weel matematikat). Selle kõrwal tegi ta weel kirjatööd, parandas Heymi Wene-Saksa-Prantsuse sõnaraamatut ja uuris Aasia ja Põhja-Amerika pärisrahwaste keeli. Iseäranis on ta aga Ganander Thomassoni rootsikeeli kirjutatud „Soome muinasusu" ümberpanemise läbi, mida ta omalt poolt rohkete lisanduste ja märkustega täiendas, tuttawaks saanud. Kuid tema teaduslik töö on praeguse aja kohta suurelt osalt juba ärawananenud: tema julge luuletajalik mõttekujutus ei olnud siin õige koha pääl.

Sellepärast on Reimanil õigus Petersonist kinnitada et tal teadusemehe kainus ja silmaring puudus, kuid weidikene julge on ütelus, et Petersoni „laulutundmine" „kehw" oli.

Just niisugusena helgib Petersoni nooruslik kuju läbi olude ämara — weel meiegi ajasse.

Heledalt loitis ämaras üles tema elu tuli, loitis ja kustus. Siis jäi jälle kõik kauaks ajaks pimedaks. Sest ei olnud need ajad wabaduse ja luule pühatule ajad.

Peterson oli aga meie esimene luuletaja. Langegu tema mälestus noortesse südametesse!

Gustav Suits.

Kirgede laul.

Kesk suudluste äikese-sadusid,
kesk ihalduste ämardawaid padusid
need tunnid, need tunnid kadusid —
kui öösised wälgud pilwedest sähwates!

Ei mäleta muud, kui kallistuste hoogu,
kui noore were põhjani wapustatud woogu
ja käte wahel painduwat pilliroogu —
rõõm tantsis kui merelaened tormisel ööl!

Suum cuique!

Kellele antud on paista kui päikene —
paistku siis päiksena üle maa.
Kellele kästud on lüüa kui äikene —
löögu see waljult ja armuta!

Bernhard Linde.

Kirikus.

Mihkel tõusis juba kella 5 ajal üles, peses silmad kaewul puhtaks, läks aita ja pani kiriku-riided selga ning tuli siis tuppa, kus perenaene talle süüa andis. Siis hakkas ta minema. Teel sai ta esite tuttawate poistega kokku.

Kirikule jõudes wõtsiwad nad lasipuude ja kiwiaia pääl, mis kiriku ümber, istet. Et aeg igawaks ei läheks — ja kõht on ka juba kauge maa tagant tulles tühjaks läinud, ostsiwad poisid saiamüüja käest saia.

— Oh, palaw ilm, wäsitas teine päris ära! ütles Mihkel, punase ninarätikuga higi otsa päält pühkides, ja hakkas siis saia sööma.

— Kas teil hein hakkab ka ju walmis saama? küsis Juhan.

— Tea, kes ta walmis pidi tegema, teha teist weel küllalt. Soo on juba tehtud, arumaad ka küünimaa wõrra; 3 küünimaad aga päris katsumata. Wa raske rohi niita, ja nüüd pääle Jakupi päewa löödi raudnael sisse. Peremees — ' taha abi ka wõtta. Jääb tegemata, siis jäägu, ega teenijagi hobune pole!

— Meil sai kolm nädalat pääle Jaani walmis. Waata, Muru Ann tuleb, uus siidirätt pääs, siit mööda . . . Ei tule, läheb teisest wärawast, oleks sinna ette läinud . . .

— Tühja, las ta jooksta, wõi hakka nüüd taga ajama. Eks ole siin teisagi tüdrukuid, wõi on Ann siis see kõige magusam.

— Ikka wa libe laps, ega wiga ole ühti. Ja wa taadil on ka ikka oma sada wõi kaks kaasa anda. Mis sa weel tahad, pulma raha käes. Muud kui karga otsast kinni.

— Õpetaja tuleb!

Jutt jäi pooleli. Poisid jäiwad kerget kahehobuse tõlda waatama, mis läbi inimeste hulga sõitis. Kutsar istus pukis ja hoidis ette poole küürus olles ohjasid nii pingul, nagu oleks hobused iga silmapilk lõhkuma tahtnud hakata. Kutsari nägu oli nii pühalik tõsine, mokad kõwasti kokku pigistatult ei waadanudgi ta inimeste pääle, kes auupaklikult õpetaja herrat teretasiwad.

Õpetaja herra aga oli enese tõlla nurka toetanud ja nikutas pääga. Ei tea nüüd, kas ta inimesi wastu teretas, wõi oliwad ta päänikutamise põhjuseks wäikesed kiwid, mida kiriku ees kaunis palju oli, ja mis tõlla rataste alla juhtudes, selle wedrutama paniwad.

Kui kellalööja tornist õpetaja herra tõlda tulema nägi, hakkas ta kellasid lööma. Ühetasaselt kõlasiwad löögid. Kui üks juba kustuma hakkas, kõlas jälle teine, nagu hüüaks ta oma waremalt sündinud wennale jumalaga, et siis ise ka tornist alla woogawa rahwa sekka hüpata ja sääl kustuda.

Tõld peatas. Õpetaja herra astus tõllast wälja ja läks kirjutusemajasse. See on wäike sindlikatusega maja, kus õpetaja enne jumalateenistust lauarahwast ülesse kirjutab ja ka jutule wõtab.

Kutsar rakendas hobused tõlla eest ära ja wiis nad läbi paksu rahwamurru kirjutusemaja otsas olewa kuuri alla, tõmbas inimeste abiga ka tõlla sinna ja astus siis wälja kuuri wärawa ette, kus teda hulk mehi ja naisi juba ootasiwad. Tuttawad nende seast tuliwad teda teretama.

— Tere, Jüri! Noh, kuidas tee ka on? Wõi mis teil wiga sõita, weedrid all, nahkpõll ees, olgu tee aukline wõi lõgane, muud kui anna aga piitsa.

— Noh, eks ta parem ikka ole, wastas kutsar iseteadwalt jämeda häälega. — Aga eks sääl ole hää, kus meid ei ole, jätkas ta weel oma kõnet, naeratas ja waatas ringi.

— Jah, eks ta nii ole s i i n ilmas küll, wastas Sõmeru Kai, wana 60 aastane eit, ja lisas kohe juurde, kui nägi, et kutsari Jüri nüüd ta pääle waatas:

— Tere ka, Jüri! Noh, põle hulgal ajal üksteist enam näinud. Oled ka juba wanemaks läinud, waata ikka, juuksed hakkawad halliks minema.

— Kes nüüd nooremaks läheb!

— Eks ta ole meil igal ühel ees, — lisati ümberseisjate hulgast weel juurde.

Kutsar tahtis parajasti ka ühe tõsise sõna ütelda, aga korraga käis waikne teade läbi rahwa hulga:

— Õpetaja kirjutab juba.

Inimesed hakkasiwad liikuma. Et kõik, kes kirjutusemajasse, kes kiriku poole, ära läksiwad, hakkas ka Mihkel, kes Sõmeru Kaie kädistamise ajal — nagu terwes wallas Kaie kõnet ta heleda hääle ja kiire rääkimise pärast nimetati — tähelepanemata kutsari ümber seisjate hulka oli astunud, pikaliste sammudega oma walla poiste salga poole astuma, kes kiriku ees kaswawa kase all juttu ajasiwad. Natuke maad poistest kaugemal seisis salk tüdrukuid, kes ka isekeskis kõnelesiwad.

Poisid waatasiwad tüdrukute salga poole, naeratasiwad ja kõnelesiwad waatasiwad jälle ja kõnelesiwad. . .

Tüdrukud waatasiwad ka poiste poole, naersiwad ja rääkisiwad ka, aga nende pilgud, naer ja kõne oliwad nagu katte all, need oliwad peaaegu tasane sosistamine ja kihistamine. Mõned tüdrukud heitsiwad ka julge ja pika pilgu poiste pääle, aga enne, kui keegi neist seda tegi, waatas ta wäiksesse tasku-peeglisse, et näha, kas rätik ka otse ja juuksed siledad on, wõi, kui peeglit kaasas polnud, siis küsiti kõrwal seisja tüdruku käest, kes siis rätiku, kui see wiltu, liiga taha wõi ette oli wajunud, otse seadis; alles siis julgesti poiste salgale silmi waadata.

Kui noored 16 aastased tüdrukud, keda wanemad neiud pahas tujus plikadeks kutsusiwad ja kes selle üle iga kord pahandasiwad, poiste poole äärde seisma jääma juhtusiwad, pugesiwad nad kohe, häbelikult rätiku otsaga nägu warjates, wanemate keskele, wõi kui sinna ei saanud, siis nende selja taha, kuid warsti hakkasiwad nad säält jälle ette poole tungima.

Kiriku kellad hakkasiwad teist korda lööma. Tüdrukud ja teised, kes ukse ligidal seisiwad, läksiwad kohe kirikusse, nende järele tuli poiste salk ja kaugemal seisjad. Kõik katsusiwad ruttu sisse pääseda, et weel istekohta leida.

Mihkel oli kohe tüdrukute järele teiste poistega ühes kirikusse läinud ja otsis nüüd üle teiste õlade waadates pinki, kus weel ruumi istuda oleks. Warsti leidis ta ühe wanamehe kõrwal ka aseme.

Ta astus pinkide wahele, laskis põlwili ja palus „Meie Isa“ palwet... tõusis siis püsti, pühkis põlwed tolmust puhtaks, pani mütsi mitme harulise warna otsa, mis samba külge oli naelutatud, ja istus.

Inimesed kogusiwad alles.

Nüüd tuli köster pühalikult pikaliste sammudega läbi kiriku. Wallawanemad, kiriku wöörmündrid ja wanemad ja rikkamad peremehed teretasiwad teda kätt pidi. Köster läks koori pääle jo hakkas sääl nootisid seadima.

Mihkel saatis köstri silmadega koorile, siis pööras ta tähelepanemine ennast jälle teiste sissetulejate pääle.

„Säält tuleb Sipelga Wiiu, uus walkjas-hall siidirätik pääs, uut moodi warukatega pluus ja sinise kirja sitsi-alus seljas. Muidu kaunis kena tüdruk, aga liig paks, nagu . . .

Mihkel sai enese weel parajal silmapilgul patu-tee päält tagasi kiskuda.

„Kirikus peab niisugused mõtted eemale tõrjuma; mujal saab küllalt pattu teha“. Hakati esimest laulu laulma.

Mihkel wõttis ka laulu-raamatu taskust wälja, waatas numbri-laua pääle ja otsis siis laulu üles. Kõrwal istuja wanamees oli omale prillid nina pääle pannud, tegi raamatu lahti ja waatas nüüd numbrilaua poole. Aga walged numbrid hakkasiwad tantsima ja wanake ei saanud ühestgi aru.

— Mes see laulunumbär peäs olema, ma wana inimene näe enam ühti? küsis ta Mihkli käest.

— 224, wastas Mihkel wanamehe kõrwa poole kumardades.

— Kuidas see olli ?

— 224, ütles Mihkel kaunis waljusti, igat nummert wenitades ja tahtis wanamehel üles otsida aidata.

— Ah soo, küll ma, küll ma leian, wastas aga wanake ja otsis pea laulu ülesse.

Esiti laulsiwad ainult mõned üksikud, paremad lauljad, kes palju wiisisid pääst mõistsiwad, siis tuli hääli juurde ; ikka kord-korralt, järk-järgult kaswas laulu mühin suuremaks. Teise salmi ajal laulis juba terwe kiriku täis rahwast.

Ka Mihkel laulis kaasa.

Hääled sulasiwad ühisteks woogudeks, üheks ainsaks kaasakiskuwaks mühinaks kokku ; see hõljus siis inimeste pääde kohal ja täitis terwet kirikut. Mõned hääled kippusiwad küll teiste wahelt wälja ronima, aga nii pea, kui nad nägiwad, et wäljaspoolne maailm päris tundmata oli ja kõik pika ninaga hääle, kui wähe wõõra pääle küsides, hurjutades ja imestades waatama hakkasiwad, tõmbas see ennast ruttu tagasi ja kadus üleüldsuse sisse ära

Kõik hääled oliwad jälle ühemeelne laenetamine ja ühetaoline tasane tõusmine ja wajumine.

Üks hääl aga kõlas üle terwe kiriku. Ta ei pistnud aga mitte oma nina selle pärast kogu seest wälja, waid õõtsus ja lehwis mühina ees otsas.

Mihkel püüdis waadata, aga ei näinud hääle omanikku : see oli liiga kaugel ees, pea altari juures.

— Wa Selgmäe Andres wist, kellel muul niisugune kõri ikka on, mõtles Mihkel ja tahtis rahulikult edasi laulda.

Selgmäe Andrese hääl kostis nagu waljemalt.

— On sel Andresel aga pasun. Ja iga kord tikub teine sinna ette-otsa ka weel, just õpetaja nina alla. Wiisi peab ka kinni ; teab pääst pooled laulu-raamatu wiisid ja sõnad ; ehk wõi sel moel ei pea siis mitte mõistma, kui inime iga pühapäew kirikus käib, nagu Andres. Nii Andrese laulu arutades oli Mihkel oma lauluga tee päält kõrwale, metsa läinud. Ruttu wõttis ta ninarätiku, nuuskas nina ja hakkas siis uue hooga laulma.

Esimene laul oli lauldud.

Mihkli meelest läks aeg nii pikkamisi ; ta soowis juba, et jutlus pääle hakkaks. Ettewaatlikult wõttis ta uuri taskust wälja ja waatas seda, et keegi ei näeks, kuue hõlma all. Kell oli 5 minutit üle ½12. — Aega weel küllalt, — mõtles Mihkel ja pidi aegutama, kuid õigel ajal jõudis ta weel suu kõwasti kinni pigistada, nii et ainult lõualuud waewalt arusaadawalt wärisesiwad.

Pikkamisi wenis aeg. . .

Õpetaja astus kantslisse.

„Aga üksgi ei süüta küünalt, ja ei pane seda warjule, ega waka alla, waid küünlajala pääle, et need, kes sisse tulewad, walget näewad. Luukase ewang. 11 päät. 33 salm“, luges õpetaja ja algas siis jutlust.

Mihkel kuulatas esiti hoolega, aga ajaga ühes suikus ta tähelepanemine, ikka suuremaks kaswas nende sõnade arw, milede kaja ainult ta kõrwu kostis. See kaja just nagu meelitas äraununemisele, ta tõi Mihklile pehme, aga järjekindlalt rõhuwamaks minewa koorma pääle. Mihkel tundis terwes kehas, iseäranis aga selja, kaela ja käte soonte sees, pehmet lõdewust. Iga lause jutlusest oli nagu wäike mesilaste pere, mis Mihkli pää ümber lennates sumises ja siis tema õladele laskis.

Korraga tuli kiirelt lennates üks kõwa loogikaliku rõhuga sõna, nagu mesilase ema, ja selle sumin äratas Mihkli uinakust. „Armsad wennad Issandas, ka teie hinged magawad ja see uni on kuradi uni, kurat ise oma sarwede ja sabaga seisab teie kõrwal ja teie ei näe teda, sest Püha Waim, mis Isast ja Pojast wälja käib, ei ole teid weel teie kuradi unest äratanud. Teie hing ripub ilmalikkude asjade külges ja teie kuulate ja loete, mis teile need ilmalapsed kõnelewad, ja nemad kõnelewad, mis neile kurat on sisse pannud. Mina aga ütlen teile: Ärgake ja kandke oma hingede eest hoolt ja teile saab Issanda õnnistus, mis koid ei näri ega rooste ei söö, osaks saama“.

Mihkel kuulas neid sõnu teraselt. Ta oleks ehk weelgi kuulanud, aga tume tung millegi enam pakkuwa järele, kui need sõnad, ja tasane norin ta kõrwal tõmbasiwad ta eemale. Mihkel waatas oma kõrwale. Wanakene kes esiti laulunummert ta käest oli küsinud, tukkus. Ta lõug oli rinnale wajunud ja wahete wahel käisiwad nagu tõmbed wanakese kaela soontest läbi; kuiwetanud wana inimese käed oliwad risti pandud ja hoidsiwad paremat põlwe, mis pahema pääle oli tõstetud, kinni. Mõni kord äratasiwad õpetaja kõwa rõhuga sõnad ka wanakese ülesse. Ta tegi unised silmad poolest saadik lahti ja waatas siis iga kord kõrwal istuja pääle, kas see teda mitte küünarnukiga ei äratanud, aga kui ta nägi, et kõrwal istuja nii ülitõsiselt ja liigutamata oma ette waatas, wajusiwad wanakese silmad jälle kinni ja tasane nohin kuulutas warsti, et ta hingamisepäewa rahu maitseb.

Wanakese päält lendas Mihkli pilk teiste poole ja ta nägi mitmeid, kes oma pää alandlikult rinnale oliwad lasknud.

Mihkle rindu asus soe, kodune ja iseenesega rahulolew tundmus, mis aegajalt kaswas ja kaasa kiskuma hakkas. Seda tundmust oli ühel raske kanda, ta pidi muist mõne teise asja pääle üle minema. Mihkel otsis seda teist, kes kanda aitaks. Korraga, ta oli leidnud! Pilk jäi ees istuja paksu naha sisse köidetud, kulunud laulu-raamatu pääle seisatama: Üksisilmi waatas Mihkel seda raamatut, ja tal oli sest palju kergem, tundmus oli nii hää — ta ei suikunud enam.

Uudishimulikult pistis pisikene hele-walge higitilk oma pää Mihkli otsaesise seest wälja ja jäi sinna kohkunult ümber waatama, aga kui ta nägi, et teisi ka juurde tuli, lõi ta rõõmsalt särama.

Õrn tuulekene lehwis kiriku mitmewärwiliste akende taga, ta kippus sisse, hakkas wahel waikselt wingumagi. Oma wiimast jõudu kokku wõttes lõi tuul wastu akent. Wana õhukene aken, mis wist mitte kõige kõwemalt kinni ka ei olnud pandud, andis järele ja läks prantsatades lahti. Wärske tuuleõhk tormas rõõmsalt sumbunud ja rõhutud ametiwenna juurde. Ta tungis kuni kantslini, lippas isegi õpetaja kurgualuseid ameti-märkisid liigutama. Juba tee pääl kantsli juurde oli tuule hing kinni jääma kippunud, ja ta wõidurõõmus nägu ehk oleks warsti surma karwaliseks kahwatuks muutunud, kui mitte teised niisama wahwad tuuled talle järele poleks tunginud ja toetust toonud. Siis aga tuli surm kirikumehe näol ja pani akna kinni. Sisse tunginud tuule-õhud oliwad surmale määratud: ümbruse üliwõim ja rõhumine oli liiga suur. Wend tegi wenna kallal weritööd. Pea haledalt hakkasiwad teised tuuled kinni pandud akna taga hoigama, aga siisgi ei pääsenud nad oma õnnetumatele kaimudele appi ja wana õpetaja herra terwisele kahju tegema.

Tuul oli Mihkligi juurde tunginud. Mees ärkas oma unistuse mõtetest, mis ta iga natukese aja pärast pää nõkutamisega oli kinnitanud, wõttis siis taskust punase ninarätiku, pühkis otsaesist, waatas siis rätikut, mis higist päris märjaks oli saanud, ja pistis jälle taskusse.

Mihkel hakkas jutlust kuulama.

„Olge kained omas elus, sõnakuulelikud oma eesseisjate ja ülemate wastu, sest nüüd raskel ajal on seda kõige rohkem tarwis, ja koguge omale hingewara ja ma ütlen teile: siis saate teie meie Õnnistegija Jeesuse Kristuse kannatamisest osa saama".

Need oliwad wiimased sõnad, mis Mihkel weel kuulis, siis wajus ta oma endisesse olekusse tagasi. Õpetaja sõnad muutusiwad kohinaks ta kõrwus. Wiimaks aga oli see nagu suure aurujõuuga töötawa masina hooratas, mis ühe ringi järele teist algab ja ikka ühesugust wuhinat teeb.

Wuhin . . . Kohin . . .

Mihkli pääs on wäikesed mõtte raasukesed. Need tunduwad natuke aega. Kaowad siis. Ilmuwad ja kaowad jälle . . .

„Aamen!" kostab kõwasti ja pühalikult läbi kiriku.

Jutlus oli otsas.

Orel hakkas pirisedes ja wastu punnides mängima.

Inimesed oliwad nagu kohkunud ja waatasiwad pool-kinniste silmadega ümberringi, wõtsiwad siis laulu-raamatud, otsisiwad laulu ülesse ja hakkasiwad laulma.

Wanake Mihkli kõrwal oli ka ülesse kohkunud.

— Issand Jessuke! Anna meile waestele patustele andeks! Küll on aga Jumala sõna tõsi! õhkas ta, wõttis siis raamatu, küsis Mihkli käest, mis laulu nummer on, ja hakkas laulma.

Mihkli päast oliwad kõik mõtted kadunud. Siis kihwatas aga üks ainus lühike mõtte jupike: „Tarwis minna“!

Ta ütles siis wanamehele masinlikult numbri, laskis põlwili, luges „Meie Isa“ palwe, tõusis ülesse, wõttis mütsi ja puges pingi wahelt wälja.

Pikkamisi liikus ta ühes teiste wäljaminejatega ukse poole.

Wälja saades pani ta mütsi pähe ja läks, istus puu alla murule.

Teisi oma küla poissa tuli ka sinna. Mihklil oli nii hää ja kerge, uni oli kadunud, mõtted tuliwad kiiresti tagasi, pääaju hakkas jälle töötama. Poisid hakkasiwad juttu ajama.

P. Attila.

Kes on siis süüdlane?

Wurme mõisa metsas peetakse jahti, kõik ümbruskonna mõisnikud on koos. Jahisalgas on kokku üle kümne küti, mitu koerapoissi ja terwe leegion koeri.

Eila oli paruni sündimisepäew, peeti suurepäraline pidu mõisas ära; täna pandi jaht toime.

Sündimise- ja muude tähtpäewade pidamine ja sügisesed suured jahid on ka ainsam lõbu, mis maamõisnikul on. Muud ei ole midagi. Kui niisugune tähtpäew sügisel juhtub olema, siis peetakse ühtlasi ka jahti, et lõbu täieline oleks ja korraga kõigist kohustustest naabrite wastu lahti saaks. Üks suur pidu on odawam anda, kui kaks wäikest. Pärast elatakse jälle waikselt, nagu tigu omas karbis, kuni naabri mõisas midagi juhtub ette tulema.

Igaw peab niisugune elu olema. Seltskonda ega huwitawat ajawiidet ei ole. Suuremalt jaolt ei loeta midagi. Raamatukogu on harwa mõnes mõisas leida ja see on siis ka esiisade ajal asutatud. Ajalehed mõisa küll käiwad, aga rändawad sagedasti lahti tegemata kõige ristpaelaga peretuppa pakkimise paberiks. Kui ülepää midagi loetakse, siis mõnda naljalehte ehk piltidega perekonna ajakirja. Mõisa töö huwitab neid ainult selles piiris, kas moonamehed hoolega tööl on wõi laisklewad. Juhatus on walitseja käes, peremehel omal puudub selleks oskamine. Kui ta ka mõne käsu annab, siis on see enamasti nii naeruwäärt ja lapsik, et mitte ainult walitseja, waid isegi moonamehed pärast selle üle naerawad.

Asi, milles maamõisnik meister, on jahipidamine. Missugune lehmade tõug kasulikum pidada, sellest ei hooli ta palju, aga jahikoerad on wõimalikult hääd seltsi.

Mõni koer on terwes maakonnas kuulus, ja kui ta kord sureb, löödakse mõisa suurt kella, nagu matusel kunagi.

Nurme parun on üks tulisematest jahi-meestest. Terwed päewad jookseb ta koertega metsas ümber, wäsimusest pole juttugi, ja saak, see on mõni jänes, teine kord pole sedagi. Ta ise ütleb, et jänes, keda koerad ajawad, kakskümmend wiis rubla wäärt on, aga kui see maha on lastud, ei maksa ta kahtekümmend wiit kopikatgi. Iga rebase päält, mis ta laseb, saab koerapoiss kolm rubla. Nii on kauba sees. See ei tähenda sugugi, et tal palju raha on wälja anda, wõi et ta raha wäärtust ei tunne. Walla meeste rent on nii kõrgele kruwitud, kui ülepää wõimalik, ja iga kolm rubla, mis koerapoiss saab, tuleb paruni taskusse jälle tagasi, õigemini ütelda — ei lähe säält wäljagi, sest poiss on oma walla talumehe poeg ja teenib rendi eest. Selle järele, kuidas rebase püük on, arwatakse rendist kolmerublalisi maha.

Nurme sakste jahipidu on täies hoos. Mets aina kõlab sarwe lututamisest ja koerte haukumisest. Püssi paukumist on sagedasti kuulda; paukude rohkuse järele wõiks arwata, et metsas enam ainukest elawat hinge järel ei ole, aga asi pole siisgi mitte nõnda. Herrad ei lase igakord mitte jänest, waid sagedasti põõsasse, kus juhtumise korral jänes wõib warjul olla, ehk jälle: mitu meest põmmutawad ühe ja sellesama looma pääle korraga. Mida rohkem laskmist, seda suurem jahi tuju. Ega saaki tohi lasta käest ära minna: kui üks kuul ei trehwa — teine tabab ometi. Et waene loom selle läbi peaaegu ära purustatakse, mis sellest; koerte söögiks jääb ta muidugi.

Naabri mõisa jahipidul saadi rebane kätte, kellel saba ja kaks jalga maha lastud ja kolm kuuli kehas oli. Tõusis waidlus selle üle, kelle kuul see päris surma tooja oli olnud. Magnuse mõisa koerapoiss arwas, et nende kuulide pärast rebane weel poleks surnud, kui see talle surmaks poleks antud, ja sellepärast seda rebast üleüldiseks jahi õnneks peab arwama. Koerapoiste ringkondades jäiwad kõik selle seletusega rahule. Missugusele otsusele herrad tuliwad, pole teada.

Praegu on koerad rebase üles ajanud, paar jahimeest on teda juba näinudgi. Üks noor parun seletab jahime-

heliku elawusega, et tema rebasele koguni pihta on lasta saanud, ja on selles kindlas arwamises, et loom maha peab jääma. Koerapoisid ratsutawad täie kiirusega koera salgale järele, et rebase maha jäämise korral seda koertel mitte ära lasta kiskuda. Aga nagu näha, on rebane siisgi terwe nahaga pääsenud. Koerte kisa läheb ikka kaugemale ja kaugemale. Noor parun peab selle teadmisega rahul olema, et ta ometi kaudu on lasknud.

Herrad jooksewad, püssid kaenla all, üle wälja teise metsa serwale, sest ajajate rong peab säält poolt kord jälle wälja tulema. Rebane jookseb pika ringi ja tuleb ikka wiimati oma koopa juurde tagasi. Seda teab iga jahimees.

Kütid peidawad ennast põõsaste ja kändude taha ja arwawad aega, millal rebane metsast wälja jookseb. Nad jaotawad ennast paraja maa pääle, üksteisest eemale. Paari wersta pikuselt on metsa äär piiratud, läbi pääsemine siit on wõimata. Herrad ootawad ja kuulatawad.

Metsa weerul algab küla karjamaa, kiwine lagendik, mõne harwa kössis kadakapõõsaga. Kolmest küljest piirab teda suur mõisa mets, ühel pool on küla põldudega. Suur paari saja pääline lambakari on wäljal söömas. Wäikesed küla tõugu walkjas-hallid lambad, hulk maad on neid täis, nagu halla kiwa. Määgimine kostab üle wälja. See on isesugune kontsert, tõuseb nagu maa seest üles.

Karjased on metsa äärde tule üles teinud. Wäikesed määrdunud särkidega, paljasjalgsed lapsed, mitmesuguses wanaduses.

Mõisa metsa poolt küljest peab kõige suurema hoolega walwama, et lambad sinna sisse ei pääseks. See on kõwasti keelatud. Sellepärast ongi tuli ka metsa äärde tehtud ja siit käiwad lapsed korda mööda, kui tarwis, oma hoolealuseid wälja poole tagasi kohutamas.

Lapsed istuwad tule ümber ja püüawad palawa tuha seest kartulid, mis sinna küpsma on pandud. Muist toowad metsast hagu juurde ja wiskawad tulesse. Paks suits tõuseb üles.

Seda on jahimehed tähele pannud; korraga tuleb üks noorherra oma peidupaigast wälja.

— Kes teid, lõnguseid, lubas siin tuld teha! karjub ta.

— Rebase kohutate tagasi. Et silmapilk tuli kustutatud on!

Esimese kohkumisega pistab suurem kulk lapsi jooksma, wähemad hakkawad nutma.

— Mis teie, kuradid, karjute! kurjustab noorherra edasi. — Kas teie aru ei saa — wait peate olema!

Mõned wanemad lapsed katsuwad wähemaid rahustada — „ega herra ei peksa“ — ja hakkawad hoolega tuld kustutama.

Koerte haukumine jõuab ikka lähemale. Herrad on õieti arwanud: just siit metsa serwast peab rebane wälja tulema. Koerad on weel arwata pool wersta kaugel, aga rebane wõib nüüd juba ilmuda. Põnewus on kõige kõrgemal kraadil Herrad, kes kaugemal, hiilawad põõsaste wahel lähedamale. Nüüd wõib juba kindlasti ära arwata, kus rebane nähtawale tuleb.

Jah, sääl ta jooksebgi. Mitu pauku kostawad korraga, rebane jookseb edasi — weel paar pauku. Aga juba on rebane lamba karja wahelt läbi jooksnud ja lippab teiselt poolt metsa poole edasi; ta on juba laskmise piirist wäljas. Nüüd on ka koerad jälgede kaudu järele jõudnud Selle asemel, et rebasele järele jooksta, asuwad koerad lambakarja kallale. Suure waewaga läheb koerapoistel korda koeri lammastest lahutada, aga siisgi on paar lammast maha murtud ja mitu weriseks rebitud. Mõne minuti jooksul on see sündinud, ja uuesti kihutab koerakari rebase jälgedel edasi

Warsti kostab metsast püssi pauk, — ja korraga jääb kõik waikseks.

Herrad ei pööra maha murtud lammaste ja laste kisa pääle tähelepanemist, waid jooksewad koertele järele metsa poole.

Rebane on kadunud.

Et jahiseltskond kõik koos on, siis ei wõi püssilaskja keegi muuu olla, kui mõni salakütt külast. Walwas paraja silmapilgu ja laskis rebase sakste nina eest maha!

Sakste meel on paha. Koerapoisid saadetakse ratsahobustega salakütti otsima.

Jahi tuju on rikutud; ülepää pole täna jahi õnne olnud, kõigest kolm, neli jänest on terwe saak, ja nüüd weel niisugune kuulmata lugu! Uue jahi alustamiseks aga on aeg juba hiline.

Kurjategija otsijad tulewad käskijate juurde tagasi.

Midagi märki pole leitud, aga nad arwawad, et keegi muu seda tükki pole teinud, kui Rassi Mihkel.

Seda arwab Nurme parun ise ka.

Rassi Mihkel on siitsamast külast rendikoha peremees, mõisas tuntud salakütt. Sest on wast paar aastat, kui parun kaugemalt omale elusaid põldpüüsid tõi, et need mõisa piirides siginema peaksiwad hakkama. Esiotsa pandi need mõisa rehe alla kinni, toideti sääl, et nad uue elupaigaga harjuksiwad. Rassi Mihkel oli sellest loost kuulda saanud, tulnud ühel ööl ja püüdnud kallid linnud wiimaseni kinni. Rehealuse wärawad olnud hommikul lahti. Pärast pole keegi Nurme mõisa piirides ainukest põldpüüd näinud.

Mõisas arwati kindlasti, et see Mihkli tegu oli, olgugi et keegi seda tõeks ei saanud teha. Mihklit karistati. Rassi koha pääle pandi renti juurde. Mitu korda enne ja pärast on Mihkli pääle mõisas kaebtusi olnud ja niisama palju kordasid on temale ka renti juurde pandud.

Ilma pikema arupidamiseta kutsutakse kutsar, kes hobustega maanteel ootamas, ja sõidetakse külasse asja uurima.

Rassi Mihkel raiub parajasti pinumaal puid, kui parun sinna jõuab. Nähes, et parun wärawale seisma jääb, wiskab Mihkel kirwe aeglaselt kõrwale ja astub lähemale. Ta wõtab mütsi maha.

— Tere, auulik paruni herra!

Herra ei pane teretamist tähelegi.

— Kuhu sa, lontrus, rebase panid! hüüab parun wihaselt.

Nähtawasti ei saa Mihkel asjast aru.

— Mis rebasest paruni herra räägib?

— Ah sa ei teagi ise! Praegu lasksid mul metsas koerte eest rebase maha!

— Mina pole ühtegi rebast lasknud, wastab Mihkel. Ma pole täna jalaga metsa saanud. Mul pole püssigi.

— Mis sa, lontrus, lorid! kurjustab parun ikka enam wihaseks saades. — Küll ma sulle, kuradile, näitan!

Selsamal silmapilgul jooksewad kaks tüdrukukest nuttes õuewärawast sisse, Mihkli juurde.

— Taat, ae! Mõisa koerad kiskusiwad meite kaks talle äe, üks maas werine, teisel kõrw ripakile, — hädaldawad lapsed läbi nutu.

Wiis lammast Mihklil kõigest oligi; nüüd nendestgi kaks tükki otsas!

— Jaagu Jürna talle murdsiwad ka äe, — seletawad lapsed edasi.

— Waadake nüüd, paruni herra, koerad kõik lambad maha murdnud, küllap nad rebase ka nahka paniwad, — räägib Mihkel. Kas paruni herra maksab lambad wälja, wõi?

Parun ei pane Mihkli küsimist tähelegi, kirub weel kord, lubab Mihklile näidata ja sõidab minema.

Mihkel läheb laste juhatusel õnnetuse paigale. Jah, üks lammas on otsas, teise wõib ära tappa — liha ja nahk terwed — aga mis neist oleks tappa saanud!

Teised küla inimesed on ka kahju waatama tulnud. Peawad nõuu, mis pääle hakata. Wiimaks lähewad paar naist mõisa kahjutasu nõudma. Ühel on lammas maha murtud, teisel wigaseks kistud. Mihkel mõisa ei lähe. „Mis see maksab minna, ega säält midagi ei saa, sõimatakse läbi. Kui teised ka saawad, mina ometi ei saa“, arwab Mihkel.

Õhtul tulewad naesed tagasi. Herra lasknud walitsejal kummagile kaks rubla lamba eest maksa. Rassi Mihkel lubatud kohtu kätte anda.

Järgmisel päewal tuleb urädnik Rassile — protokolli tegema: Nurme mõisa parun käskinud maja läbi otsida — rebase nahk peab wälja tulema. Mihkel kinnitab, et tema metsas pole käinudgi. Naabrid tõendawad sedasama. Üleüldse pole Mihkli wastu muud kahtlust, kui paruni ja koerapoiste arwamine.

Siin pole midagi pikemalt uurida, kordnik arwab, et asi kohtu alla ei lähe.

— Kui parun lammaste hinda wälja ei maksa, lähen ise kohtu, räägib Mihkel. — Mis kuninga ta ennast arwab olema! Laseb loomad maha murda ja sõimab päälegi! Nülgija sarnane!

Kordnik läheb minema. Ta usub küll, et Mihkel süüta on, aga et see teda kord purjus pääga kardawoiks on nimetanud, seda pole ta weel mitte unustanud. Sellepärast awaldab ta mõisas parunile seda arwamist, et Mihkel muidugi süüdlane on, aga kohtuteel ei saa talle midagi teha, tunnistusi pole sugugi.

Pühapäewal läheb Mihkel mõisa walitseja jutule, tahab raha pärast küsida, kas saab lammaste eest

maksu wõi mitte. Antakse wastus, et ei saa. Ühtlasi antakse temale teada: kui praeguse kontrahi aeg täis, lisatakse tema rendile kümme rubla juurde.

Herra olla wihane.

Noh, olgu! Kas Mihkel wihane ei ole, wõi mis?! No kurat! Aga kohtu ta ei lähe — ei maksa seda tüli ja waewa ära. Kes tont sulle ikka õigust annab! Talu ei maksaks ka pidada, rent on isegi üle pää. Aga — olgu! Kiuste peab ta edasi. Wõi parunile alla anda?! Oodake aga — küll tulewad teistsugused ajad. Rassi Mihkel alles näitab, missugused need ajad weel tulewad. Parun tahab Mihklist lahti saada — läheks sarnane tülinorijamait minema, jätaks koha maha. Naa, pane sina nüüd niipalju renti pääle, kui tahad, kes kurat sinule tolle pärast weel alla wannub!

Mihkel mõtleb ja peab aru, kuidas sellele mõisnikumaidale ometi kätte saaks maksta. Mihkel mõtleb ja arutab. Naabrid tulewad tema poole kokku ja peawad nõuu. Ka nendelgi on kitsas ja kibe.

Kui wing liigub salajane jutt läbi walla. Öösiti istuwad mehed tule ääres ja peawad aru. Nurme parun aga weab mõisasse kaitsewäge.

Ööd on kottpimedad. Inimesed istuwad koos ja räägiwad, et ööl olla üheksa poega — — —

Marie Heinamägi.

Unenägu.

Tormid laulawad, laened laksuwad merel metsikut laulu ja orgudes kohisewad ojad. Öö on . . .

Tähed tukuwad wäsinult kohawates pilwedes. . . Ei ainustgi sära. . . Kõik on otsata ämar, ja looduse wäed jutustawad teineteisele oma wägewusest ja wõimust. . .

Peitu on pugenud inimesed, — kõik julged, kes päewa ajal suurustasiwad oma tarkusest ja wõimust. . . Üksi tormid huluwad ja tormawad wõimsal kohinal läb. otsata pimeduse. . .

Aga . . . kuule, mis see on . . . nagu tasane kandle kõla . . . kostab läbi öö-tormide . . . waikne laulu hääl. . .

Mäel ilmub imeline walguse kuma . . . wiirastuseline, liikuw. . . Ja nüüd weel teine, teisel pool mäge. . . Nad lähenewad . . . pikkamisi . . . ühinewad. . . Ja nüüd seisawad mäel roosakas walguses kaks inimeselast. . .

Tormid raugewad . . . kaowad kiirelt, kui põgenedes kaugele . . . ja pilwede wahelt wilguwad tähed. . . Ma näen n e i d. . . Nad waatawad naeratades teineteisele otsa ja hakkawad siis käsikäes tasakesti mäest alla sammuma. . .

On need tõesti inimesed? Kas ei ole mitte inglid tormisid waigistama tulnud?

Ei. Need on kaks eksinud inimeselast, kes teineteist otsisiwad, teineteisele ainult ütelda tahtsiwad, et nad inimesed on . . . Et siis edasi rännata ja jutustada

ämarale ilmale omast õnnest . . . igawesest walgusest. . . armastusest ja rahust. . .

Läbi orgude, üle mägede kõnniwad nad ja kaowad siis waikselt piirita kaugusesse. . . Tähed heidawad heledaid pilkusid nende teele. . . Uinuwad lillekesed nikutawad nendele pääd, pimedus põgeneb nende eest ja tormid kardawad neid ning inimesed imestawad nende julgust ja rahu, millega nad üle mägede ja kuristikkude rändawad. . .

Sest nad on kaks eksinud inimeselast, kes teineteist armastawad . . . ja usuwad. . .

Ansomardi.

Ilmaelu.

Pühitsetakse hiljuti walmis saanud Kolmekäelise Jumalaema kirikut. Rahwast on wäikene pühakoda tungil täis. Õhk temas on nii palaw ja lämmastaw, et mitu naesterahwast juba minestanult wälja wiidi. Paljud seisawad jalul ainult sellepärast, et teiste õlad, seljad ja rinnad nagu toed neid ülewal hoiawad. Auukandjad isikud ja preester Joanni perekondgi on ammu juba wälja pugenud. Ainult ta noorem poeg Petruska, gümnasiumiõpilane, wõitleb weel pääletungiwa nõrkusega. Ta seisab lauljate koori lähedal. Ninarätik, millega poiss seni higi pühkis, on nüüd läbimärg ega wõta enam kõrwaääri ja otsa mööda alla walguwat ihumahla wastu. See nõrgub segamatalt silmadesse ja paneb need walutama. Silmade kipitus, wäsimus ja nõrkus kõiges kehas ning meelte segadus tõusiwad Petruskas wiimaks nii kõrgele, et mehike wälja pugeda katsub. Katse ei lähe tal aga nii esimesel kui ka teisel korral õnneks. Inimeste wahele ei saa siin kiilugi taguda, siisap weel poisi ümmargune keha läbi pugeda. Mehikesel on peaaegu nutt waraks. Õnneks langeb ta lähedal esimeses reas keegi naesterahwas minestusesse. Ligidal seisjad tõstawad ta kätele ja hakkawad wälja kandma. Waewaga saadakse teed teha, Petruskale tuleb õnnelik mõte päha: ta haarab ühe kandja kuuesabast kinni ega lase seda enne lahti, kui kirikust wälja jõudnud. Wärske õhu käes tuleb talle esimesel pilgul uimastus pääle. Paar minutit peab ta ennast seina najale toetama, et edasiminekuks jõudu koguda. Kiriku ukseesine on siia tumedalt kostwat jumalateenistust kuulawat rahwast samati puupüsti täis. Kaugemal on wabam. Sääl istuwad ühed rohu pääl, teised lamawad, kolmandad aina magawad.

Kewadine säraw päikene laseb sügawsinisest taewast oma lahket palet üle maa paista, mille wärske-rohelist rohukatet hele-kollased wõililled nagu kuldnupud ehiwad. Puude noorte lehtede wahele on lõhnawad õilmepärjad punutud. Linnud lõõritawad ja lendlewad puudel ja õhus. Kõik on nii wärske, noor, lõbus ja ilus. Näib, nagu pühitsetaks ja õnnistataks ühes Kolmekäelise Jumalaema kirikuga ka terwet loodust, seda Looja suurt tempelt, täna sisse ja nagu oleks kõige looduse keskpaigaks just see wäikene puukirik. Ega muidu ta tornikeste roheliste katuste ja kullatud ristide, rohelise plekkkatuse ja kollakate seinade pääl päikese kiired nii lõbusasti ei hüple. Ega muidu ta kõige oma ümbruse seast, nagu pruut laulatusel pulmaliste hulgast, nii iseäralikselgesti wälja ei paista. Ega muidu kirik isegi — oma kõrgelt seisukohalt, kingu otsast, nii uhkesti üle teiste majade ja majakeste alla ei waata. Oma sibula-kujulist pääd püsti hoides näib ta nagu ütlema: „Waadake! Mind pühitsetakse täna Jumalale, sellele pühaduse, hääduse ja iluduse hallikale. Minu sees ei ole mingit kurjust ega elumustust. Wõi kui seda palwele tulejad inimesed minusse kannawadgi, siis põletab Jumala Poja halastus nagu püha tuli silmapilk ta ära. Aga mis olete teie? Mis oled, näituseks, sina, wäikene kollane majake, kes sa mu jalgade ees kalda wastu ennast toetad? Sinus elab noor ilus lesk-naene oma kahe wäikese lapsega. Sagedasti näikse õhtu-ämarikus paksu kaupmehe isandat sinusse astuma. Pimeduses häid asju ei aeta. Sinus aetawad asjad ei wõi lese lastele hääd eeskuju anda. Mis saab nendest? — Wõi sina, kahekordne punane maja sääl oma punase-sinise sildiga? Sina laotad oma ümbruses joowastawaid wedelikkusid wälja. Need on pahategudele kõige paremaks rammutuseks. — Wõi sina, küürus hall osmikukene oma kahe wäikese aknaga, millede ruudud paberilipakate ja nadi-kimpudega kinni topitud? Sinus elab joodik kingsepp oma suure perega. Püha-, esmas- ja enamasti teisipäewadgi saadab mees kõige alatumas loomaolekus mööda ning ialgi ei kuulda ega nähta sinus muud kui sõimu, roppust, alatust, nuttu ja wiletsust. — Wõi sina, tore kiwimaja! Wäljast ja seestpoolt oled sa walge ja puhas ning su elanikud siledad ja siidis-sammetis, aga peremees rööwib rahwast kaaluga ja mõõduga, häbemata

kasuwõtmise ja kalli hinna eest müüdawa halwa kaubaga. Ta peab omal linnas liignaisi, aga ei anna oma lastele kaswatust ja haridust. Wanema poja peksis lolliks, tütre pani wastu selle tahtmist wanale lesele mehele, noorema poja wõttis tänawu kolmandast klassist poodipoisiks..."

Weel kaua sõitles, kiitles ja hoopes ilus uus kirik oma kõrgelt kingult. Kõik orus seiswad alewi majad ja majakesed, urtsikud ja osmikud wõttis ta üksteise järel käsile ning jäigi neid noomima, kui preester kirikust wälja tulles Petruska koju kutsus. —

Pärast ülemal kirjeldatud lugu oli tähtraamat ajaeitesse pääle 30 sõlme teinud. Tolleaegse ilusa uue puukiriku asemel ehib nüüd kinku weel kenam suur kiwikirik. Kiriku ümbrus on suurelinna laadi omandanud: urtsikute ja onnide asemel seisawad sääl toredad kiwi- ja puumajad. Kaupmehe uhke kiwimaja ei näe enam endiselt suurepäraline wälja. Kaupmees ise on mõne hää aasta eest teise ilma kolinud. Surres olla ta suure summa Kolmekäelise Jumala-ema kiriku hääks annetanud. Wist tahtis mees seda raha taewase Kohtuniku ees oma pahategudele wastukaaluks panna. Ja wõib olla, et see tal korda läks Raha eest saab ju kõik. Igatahes ehitati tema kulul uus kiwikirik, milles nüüd iga päew ta hinge eest palutakse, küünlaid põletatakse ja wiirukit suitsetatakse. Küll see aegapidi ikka mõjub ja mehe patukoorma ülesse kaalub.

Petruska sai hiljuti kubermangu wanemaks arstiks. Edu ja paranduste poole püüdja, nagu ta lapsest saadik oli, katsub ta ka selles raskes ametis kõik teha, mis iganes wõimalik. Haigemajad on ta juba mitmeti korraldanud. Haigemajade ülewaatajale, kes wõõra wara kohta käiwa käsu oli ära unustanud, tuletati see mõjukalt meelde. Welsker, kes kroonu arstirohud omale sissetuleku hallikaks oli teinud, seati walju järelwaatuse alla. Hullumaja wahimeest, kel rusikas haigete wastu kerge tõusma ja raske langema oli, lasti paraja peatuse osaliseks saada.

Täna tõttab Petruska awalikka naestemajasid üle waatama, mis, nagu kaebatakse, kurje haigusi rahwa sekka saata. Nende kallal tuleb mehel palju töötada, enne kui seda sallitawat haridusepaiset wõimalikult kahjutaks wõib teha.

Peaaegu kõik wastutulejad elanikud kergitawad wiisakalt kübaraid ja lausuwad auupaklikult: „Tere, Peeter Ioanipoeg“. Ega siis meiegi wähem wiisakad selle tubli mehe wastu wõi olla ja wanawiisi teda Petruskaks nimetada.

Nii läheb siis Peeter Ioanipoeg häbimajasid katsuma. Widewikuks jõuab ta alewis ühe wäiklase maja ette. See peab üks „neist“ olema. Punaste klaasidega latern ukse kohal on küllalt selgeks tunnistuseks. Paar poolriides ja lahtiste juukstega naesterahwast jookseb talle wastu — liig warast „külalist“ waatama.

— Wana, hall! hüüawad nad talle näkku ja jooksewad laia naeruga ära.

Rööwlinäoga mees juhib tohtri saali, kus ta laualambi põlema süütab ja külalist perenaese tulekuni oodata palub. Ajawiiteks hakkab Peeter Ioanipoeg tuba waatlema. Imelik asi! Mida rohkem ta ruumisid waatleb, seda tuttawamad nad talle näiwad. Need ümmarguste ülemiste otsadega aknad, iseäranis lahtise ukse läbi paistew tagumine kammer, kus woodi näha, — on wäga tuttawad. Kus ta neid näinud? unes wõi ilmsi? seda mees ei suuda meelde tuletada. Wiimaks ilmub wäiklane, wanapoolne, raswa sisse ära uppunud naesterahwas. See ongi selle asutuse perenaene.

— Ma kuulsin majaomaniku käest, et see maja ühe kiriku palkidest olla ehitatud, wastab ta tohtri küsimise pääle — — —

Mait Metsanurk.

Mistarwis?

Alewiku elaniku mõtted.

Ma istun omas wäikeses toas akna juures ja waatan wälja. Waatan wälja sellepärast, et mitte seda näha, mis toas on, sest see on hirmus wilets ja wastik. . . Külma pärast pean palitu-nadi õladele wõtma. Kohmetanud käed pistan tasku. . . Kõht on ka tühi, aga just sellepärast peangi wälja wahtima, — wahest ununeb selle läbi silmapilguksgi kõhutühjus. Ja hinges seesamasugune nälg. . . See äraneetud nälg!

Siingi wajunud majad teisel pool uulitsat. . . Maha peaks nad kistama põhjani, kiwi ei peaks kiwi pääle jäetama! Ära peaks nad häwitatama kõigega, mis nende sees on! Ei ole ju nendes muud, kui igawene wiletsus, nälg, puudus, jälk mustus, lutikad, prussakad — ja kõik see, mis wiletsuse ja mustusega ühes elab. Nälginud, kahwatanud näoga inimeste warjud, räpastes riideräbalates kiratsewad nendes mustuse mülgastes. Kellele on nende wiletsat kiratsemist tarwis? Utelge — kellele? Ehk elutseb kusagil niisugune jumala-näru, kellel niisugustest looduse jätistest weel hää meel on? Maha niisugune jumal! Ehk kui teda maha ei saa tõugata, siis ärgu olgu temaga mingisugust tegemist! Ja igaüks neist wiletsatest, kes sääl paberitükkide ja riide-närudega kinni topitud akende taga liiguwad, häwitagu iseennast wiibimata kõige nende onnidega, milledes nad kiratsewad! Siis ei ole ka sellel närusel jumalal nende üle enam „hääd meelt“. Tasuge talle niigiwiisi kätte. Wõi arwate, et hommene päew teil parem on kui tänane?! Weel suurem nälgimine, weel sügawam pori ja mustus, weel

wiletsamad riidehilbud ja weel rohkem putukaid riietes ja räbalatega täidetud sängides! Koristage maa päält need wiletsad alewi onnid kõige roojuse ja räpaga, wiletsuse ja näruse kiratsemisega, kõigi räbalate ja putukatega — ja kõige wiimaks, koristage iseennast! Ärge teotage igawese looduse suurepäralist ilu!

Waadake sinna eemale, kus waatepiiril mets sinab. Minge oma onnidest kord wälja, minge sinna metsa, waadake, kas need metsapuud kiratsewad! Täis elujõudu tõstawad nad oma pääd taewa poole! Mis wanaks on saanud, langeb maha. Ja metsloomad, kui wärsked, rõõmsad, elujõuulised nad on! Ühegi juurest ei leia teie enneaegseid äramädanemise märkisid, mis teie nägudelt paistawad. Üksgi neist ei ole närudega kaetud, nagu teie. Üksgi neist ei ole ennast üleliigse söömisega ehk joomisega, nälgimisega ehk ropu eluga ära rikkunud. Ja kas teie, kes teie ennast jumala näo järele ütlete loodud olewat, weel julgesti edasi tahate elada! Kas teie siis weel ei hüüa: „Mäed ja mäekingud, langege meie pääle ja katke meid! Kas teie siis weel julgete oma nägu üksteisele näidata? Julgete teie siis weel oma pori mülgastesse tagasi minna? Aga minge sinna tagasi. Sääl on teie koht! Kiratsege sääl edasi, kuni ükskord sinna kärwate!

— Leiba, anna mulle natukene leiba, kostab nõrk hääl mu selja tagant ja äratab mind mõtetest. See on minu haige seltsimees. Tema tund ei ole wist kaugel.

— Mistarwis leiba? Midagi pole sulle tarwis? Kannata weel natukene nälga, kärwad ennem ära ja oled selle läbi kõigest hädast lahti. Leiba on mul wähe anda. Leiba peab sellele hoidma, kes weel elada jõuab, kellel elada maksab, kes täiesti terwe on! Ennem annan ma sellele koerale leiba, kes sääl uulitsa pääl jookseb, siis jõuab ta paremini haukuda. Aga sulle! Mistarwis? Et sa jumalale hääks meeleks weel mõni aasta sääl näruhuniku sees wäherdada ja hoigada wõiks?

Ma tunnen ka ise nälga ega jõua sellele kaua wastu seista, ehk ma küll tean, et õigem oleks ükskord nälga surra, kui nõnda edasi kiratseda ja alati nälgida. Otsin kusagilt pool-hallitanud ja ära kuiwanud leiwa-kanika, murran selle küljest oma seltsimehele tüki ja närin ise ka.

Porine uulits on akna all. Hobuse-kont, ainult luu ja nahk, katkestab kõigest kehast rummudeni porisse wajunud wankriloksi. Pääl istub katkenud kuuega pops wõi moonakas, hall, kulunud kaabulott pääs. Nägu, mis tema elust rohkem wõib jutustada kui kõige osawam kirjanik, ah see nägu, muidugi ka wist jumala näo järele loodud, wõib ainult wiletsusest jutustada. Õre habe katab suuremat jagu sellest näost. Wist on jumalal häbi inimese näost, mis ju tema oma sarnane on, ja tahab selle pärast nägu habemega katta.

Õhuke ja wana kuueräbal soendab wäga wähe kõhna mehikest. Paelast piits käib hobuse konta mööda. See on aga nõnda wedamisega ametis, et niisugust löömist tähelegi ei pane. Ja kuigi ta rutem tahaks minna, ta ei jõua. Sest ei ole weel küllalt, inimene, et sa ise siin ilmas waewled. Ka loomasid waewad sa, et selle läbi sul weel kauem wõimalik siin ilmas oleks waewleda. Ka loom on õnnetu, keda inimene koduloomaks on teinud, keda ta „harinud“ on.

Pikkamisi weereb wankriloks, sügawaid roopaid järele jättes, mida warsti porine wesi täidab. . .

Uulitsa äärt mööda koperdab aegamööda kepi najale toetades, räbalatega kaetud küüras sant, kott seljas. Ma tean, et see kott hallitanud leiwa ja hapnema läinud silkudega täidetud on. Maha peaks ta wiskama, selle koti, kõigega mis sääl sees on, ja ennem nälga surema, kui sellesarnase toiduga oma elu, mida kellelegi tarwis ei ole, alal hoidma!

Peenikeses riides isand läheb mööda. Wist on ta öö kusagil alewi awalikus ehk era-lõbumajas mööda saatnud ja purjus pääga hiljaks jäänud koju minema. Muidu ju palju keegi peenem isand siia alewi urkasse ei tule. Ja naesterahwaid, kes oma kehaga, mis ammugi juba kõdunema on hakanud, kauplewad, on siin küll ja küll. Niisuguse kauplemise abil hoiawad nad oma wiletsat elu alal. Mistarwis? Wastake, mistarwis hoiawad nad oma elu alal? Kas ei oleks neil palju auusam oma wilksuwat elu-küünalt hoopis ära kustutada. Loodus saaks mädapaisetest lahti.

Näed, praegu tuleb üks niisugustest. Wist on keegi teda öösel oma juures pidanud, seda mädapaiset. Muidugi läheb ta ka ise nüüd warsti mädanema. Suur-rätik ümber

pää wõetud. Mistarwis? Näita oma nägu igaühele ja ütle: Waadake, inimesed, see on se jumala näo järele loodud nägu! — Ehk kui sa juba teisi inimesi häbened, siis häwita ennast jäädawalt! Lõpeta oma wilets elu korraga! Ma ei usu ometi, et lõbu, mis sa siin ilmas elamisest tunned, üks tuhandik sellest kannatusest on, mis sul kanda tuleb. Sinna, lagunenud, porisesse onni wiid sa oma inetu ihu, poed räbalahuniku sisse, lutikate ja kirpude seltsi, et puhata ja teisel ööl sedasama elu algada. Igatahes — kao mu silmist! Ma tunnen, et mu kannatusel lõpp on. Ära häwitaks ühe hoobiga kõik selle wiletsuse ja roppuse, mustuse ja närususe. . . Aga ma ei jõua seda. . . Ise olen ma ka niisamasugune. Ja kui Kristus ise, kõige oma armastuse ja wägewusega, mis mägesid jõudis paigalt liigutada, tuleks, siin ei jõuaks ta korraga midagi teha. Uudishimulik oleks ma päält waatama, kuidas ta seda wiletsust häwitaks.

Sant wõtab mööda minewa lõbu-naesterahwa ees mütsi maha, palub armuandi. Missugune hale naljamäng! Ma ei tea kas naerda wõi nutta. Kumb on neist wiletsam? Kaduge mõlemad mu silmist! Ma pööran oma silmad akna poolt ära! Nii wastik on see kõik.

Kõrwalt toast kuuldub lärmitsemine, joodikute laul ja pudelite kõlin. Sääl elab üks joomahaige, endine rättsepp. Ta on kusagilt mõne kopika saanud, ehk mõni sõber, niisamasugune joodik, on talle juua muretsenud. Praegu läheb üks neist wälja, muidugi wist jooki tooma. Erutatult läheb ta uulitsat mööda edasi, kalossi-tükkisid mööda pori wedades, et need ära ei kaoks. Warsti tuleb ta tagasi, wiina pudel käes. Nina on punane, nägu — jälkus tuleb pääle. Ma sülgan porise põranda pääle. Jumala näo järele loodud nägu. Ma usun, et koer ka niisuguse näo juures läilust tunneb. . . Laul ja lällitamine kostawad jälle teisest toast. Elage aga edasi! Ja kui wiin otsas, kiristage hambaid ja hoigage!

Minu pää kohal nutawad ja kisawad wäikesed lapsed. Sääl elab auusa töömehe naene. Auusa?! Jah, selle juures ei ole kahtlust. Naer tuleb mulle pääle: Ja selle auusa töömehe naene oma nelja wäikese lapsega nälgib — ja kannatab nõndasama kui see sant, lõbu- naesterahwas ja joomahaige. Sagedasti ei ole tal lastele raasukestgi leiba anda. Mees on oma terwise üleliigse tööga

— muidugi auusa tööga — ära rikkunud, ja sellepärast kannatawad lapsed ja wanemad ise sagedasti nälga, kannatawad auusasti ja tahawad otsani kannatada, sest „sääl ilmas“, nõnda on neile öeldud, — ootab kannatajaid paradiisi rõõm. Muidugi. See on ju ka paradiis, kui sa ükskord selle ilma waewast täiesti pääsed. Õnnistada wõid sa seda tundi.

Aga seda ma ütlen sulle, sa auus wanamees ja sedaka sulle, wanamehe õpetaja, häbematad olete mõlemad, kui teie sellepärast kannatate, et pärast palka saada. Palga eest kannatate teie, niisama nagu miljonär raha kogub, et pärast lõbusalt elada. Teie kardate põrgu walu ehk loodate taewa hõlbu-elu, sellepärast olete auusad. Teie ligimese armastus ei ole muud, kui madal roomamine jumala ja kuradi ees. Rooma aga edasi, auus wanamees, ja kaswata ka oma lastest niisugused, kes jumala ja kuradi ees roomawad, kui nad aga enneaegu nälga ei sure! Ja wiige oma lapsed aegsast kirikusse, et õpetaja neile hirmu põrgu eest aegsast sisse wõiks istutada. Paljaste jalgadega lapsed aga jooksewad sügawa pori sees uulitsa pääl. Püksid suurte aukudega ulatawad poolest põlwist saadik. Nad ajawad üksteist taga, sõimawad, wannuwad, pilluwad üksteist poriga, kisawad ja karjuwad, kuni mõni wanem inimene neid eeskujulise sõimamisega ja mõne kõrwakiiluga minema kihutab.

See on tulewik! Ha, ha, ha! Põrgulik-tore tulewiku lootus.

— Wett, anna mulle natukene wett, palub seltsimees.

Ma otsin wett ja annan talle. Kaua ta wist enam ei kiratse. Saab ometi lahti kord.

Aga mina, mistarwis waewlen mina siis edasi, hirmsa puuduse ja näljaga — ihu ja hinge näljaga — Mistarwis?

— — —

Minu silmade ette kujuneb teistsugune pilt. Ma näen toredaid kõrgeid saalisid, kõrgete akendega. Pehmed waibad katawad põrandaid. Mööbel on pehme blüüshiga üle löödud. Palmid, lilled, kujud . . . Ma näen laudasid, millede pääl kallid söögid ja joogid seisawad ja ümberringi istuwad rõõmsad näod, milledest külluse maitsmine

paistab. Lõbus jutt, naer ja nali. Ja õhtutel kostab säält muusika . . . Tantsitakse, mängitakse . . .

Sääl elawad need, kes meie, onnide ja urtsikute elanikkude saatuse üle otsustawad ja meie hää käekäigu eest isalikult hoolt kannawad! Ma naeraks, aga naer jääb kurku kinni. Kurat põrgus ei saa wist ka selle üle naerda. Nad kannawad hoolt, et aegajalt mõni naesterahwas, kellel õnnetuseks ilus nägu oli, siia mülkasse langeks, ja siin wõib ta siis muidugi teada odawa hinna eest oma ihuga kauplema hakata. Ta on paljaks röövitud. Ehk jälle, kes ennast nende hoolekandjate hääks liia tööga ära on kurnanud, see kolib siia. Siin on ju odaw ja porine! Aga edasi sellest hoolekandmisest ei taha ma mõtelda. Kes nende eest hoolt tahaks kanda, need tuleks siia alewi porisse, kisuks siit uppujad wälja, wiiks nad kõige esiteks saunadesse, laseks nad puhtaks pesta, hirmsast räpast ja mustast, põletaks nende räbalased haisewad riidehilbud tulega ära, ehiks nad puhaste riietega, wiiks nad oma kodadesse, paneks laua ümber istuma, kosutaks nende närbinud keha toiduga ja pärast seda nende nälginud waimu, aga ei mitte lestadega, mis kantslist maha langewad: „Kes on pandud nälgima, see nälgigu hää meelega.“

Aga missugune loll ettekujutus! Seda ei tee meie eest hoolekandjad ilmasgi. Ennem sööwad ja joowad nad ennast lõhki ja täidawad oma suured saalid lõbunaesterahwaste karjaga . . .

Seltsimees sängis küsib wett ja hoigab edasi. Ülewal karjuwad lapsed. Seesama wiletsus ootab ka mind: nälgimine, närbimine, kõdunemine . . . Pääsmist ei ole. Niisugust jumalat ei ole, kes siia pori mülkasse mind wälja tuleks kiskuma . . . Kas ei ole õigem enesele ots teha? Silmapilkne walu on ju nagu nali aastate-pikuse piina kõrwal . . .

— — —

Aga ei, elada tahan ma. Mistarwis? Ma tahan nende kodadesse tungida, neile meie räbalaid, wiletsust, mustust, roppust näidata. Nende söögi-isu tahan ma sellega ära rikkuda. Ja wiin ei pea neile maitsema. Nende tantsu-saalidesse tahan ma tungida, tosin kõige inetumaid, ropemaid lõbu-naesterahwaid kaasas. Ma tahan

nende poegadele ja tütardele jumala näo järele loodud naesterahwaid näidata. Põgenema peawad nad läiluse pärast oma tantsusaalidest. Joomahaiged ja sandid tahan ma kokku koguda ja nende sööma- ja joomalaudade juurde kutsuda. Söök ega jook ei pea neile siis maitsema. Ja kui mul korda läheb silmapilguks nende lõbusat elumaitsmist rikkuda, siis ei ole ma asjata elanud. Selle tarwis tahan ma elada

Fr. Mihkelson.

Ühe luuletuste-kogu puhul.

Gustav Suits: „Elu tuli.“
Laulud 1900—04.

Maailma kirjanduses käiwad suured woolud. Kodanlikud kirjanikud-müstikud, keda tegew elu oma idealsuseta tühjusega rahuldada ei suuda, otsiwad enese sees uut tundmata Jumalat, keda kumardada, otsiwad üliloomulisi jõudusid, mis inimesi ärawõitmata ja kõrwalekäänamata teatud sihi poole wiiwad. Oma koormatud südametunnistusele otsiwad nad spiritistilistes ja metafüüsilistes mõtte-mõlgutustes rahustust. Maeterlinck pigistab silmad wälimise ilma real-nähtuste ees kinni, sest need haawawad tema peenemaitselist ilutundmust, ning otsib enese hinge sees uusi lahutawaid aateid. Suurkodanlus on ühelt poolt oma kõrguse tipule tõusemise teel, teiselt poolt rutab ta aga päewpäewalt oma langemise poole. Uskumata kiirusega on tööstus edenenud, ühe osa rahwast proletariadiks ümber muutnud, teisele aga walitsuse ilma üle kätte annud. Oma tõusmisega on kapitalistlik klass ka oma wastast ühendanud, organiseerinud. Kodanlusel nagu klassil, kellel tulewiku idealisid ja programmi ei ole, ei ole tulewikust midagi rahustawat, elustawat leida. Ainult silmade kinni pigistamise, lõdwa unistamise ja magusate komplimentide rääkimisega oma rahutumale mõistusele wõib ta weel ajutiselt kohutawast kollist, mis ta tee pääl ees seisab, rahul olla. Sarnane seisukord walab aga isesuguse waimu kodanlikkude kunstnikkude tööde sisse. Tüüpiline nähtus selleks on Maeterlinck.

Poolrealistliku, poolmüstilise sihiga kirjanik Ibsen ilmus kui wäikekodanlik moralist ja õpetaja. Tema ei lähe tegelisest elust küll kaugele, ei otsi aga ka tulewiku tarwis paremaid aateid: tema idealiks, „normaliliseks inimeseks“ on edasitungiw kapitalistliku ilmakorra harilik laps. Tema idealiseerib seda korda, milles tema kangelane teelolewatega wõitleb ja nende õlgade pääl ülespoole tungib. „Isiku õigused on kõige kõrgemad!“ kuulutab Ibsen. Tema „isiku õigustel“ ei ole aga mõõtu ega piiri. Ibsen ei ole ei kodanlik ega ka proletarlik kirjanik; tema on anarhistlik müstik.

Et tulewik midagi paremat ei kuuluta ja olewikuga rahul ei wõi olla, — sest missuguste prillide läbi ilma pääle ka ei waata, ikkagi peab praeguse korra loomuwastast olekut nägema, — siis tulewad teised kui utopistlikud reformatorid, kes iselaadiliselt elu ümber luua ja korraldada tahawad. Tolstoi unistab endise patriarhalilise korra tagasitoomisest, uuest ilmakorrast, milles jällegi üks kari ja üks karjane oleks — Jumal ja rahwas. Sarnaste abinõuudega katsuwad kodanlikud kirjanikud-unistajad praegusest loomuwastasest seisukorrast wälja saada. Suured pööriajad on liialduste ajad. Langew ilmawaade katsub weel wiimsetest õlekõrtest kinni wõtta; meie näeme usulisi ja kombluslikka liialdusi, arusaamata pääliskaudsust walitsewates wooludes.

Wenemaa on majanduslikus edenemises aastakümned Lääne-Europast maha jäänud. Nüüd on aga ka tema tööstus nii kõrgele tõusnud, et meie oma silmadega suure klassiwõitluse tärkamist ja esimesi wõitlusepäiwi näeme. Meie elame suurtel aegadel. Terwe rahwa hinges on hiigla iha tekkinud — teed raiuda läbi ümbritsewate orjapõlwe müüride — wabaduse ja inimsuse maale. Seltskondlikkude jõudude tasakaal on kadunud; ainult toores sõjawäeline wõim ühel pool ja aastasadadel kujunenud eelarwamised ning jõudude kindel korraldamatus teisel pool, takistawad üleüldist pööret täna tulemast. Ei tule ta aga täna, siis tuleb ta homme wõi ülehomme kindlasti. Iga tunniga kaswawad tema kiirustajad faktorid. Sõjawäeline jõud, kui sarnane, kaotab ikka enam ja enam oma kõlblisest waimust, distsiplin langeb; — teisel pool aga kõweneb ühistunne, laiad ringid korraldawad endid, et ühiselt eesmärkide poole püüda.

Terwe elu on palawikulise hoo saanud, üle öö tõusewad põlewad päewaküsimused üles, millede pääle käesolew põlw waewalt otsekoheseid wastuseid anda suudab. Ühes sellega tärkawad aga ka talendid, kes seda suurt ajajärku, rahwa wõitlust wananenud wormidega, kirjeldawad. Wenemaal on terwe „noorte“ kirjanikkude kool tõusnud, kellede hulka Gorki, Kuprini, Bunini, Andrejewi, Tshirikowi, Gusew-Orenbursky, Juschkewitshi, Skitaletsi, Jablonowsky j. p. t. lugeda wõime. Wõitlewa proletariadi kirjanikud on waimustusega oma suure töö kallal. Nemad näewad praeguseid jõuurikkaid, wärwilisi sündmusi, elawad neid küsimusi kaasa, mis nüüd nii ägedalt päewakorrale tungiwad, ja edenewad nende noorte, jõuurikaste mõtete keskel, mis praegu ärewil olewat õhku täidawad. Suure wõitluse-aja õõtsumine on ka nende hingedeni tunginud ja äratab loomupoolest laiatiiwalist kujutuse-wõimu. Suure käärimise järgu ajahääled leiawad igas nende kujus ja pildis wastukaja, — kas kujutawad nad wanade elementide kõdunemist wõi uute wõimsate jõudude tärkamist ning edenemist. Sarnased ajajärgud jätawad iseloomulisi märkisid kunstisse ja kirjandusesse.

Maailma kirjanduses liiguwad suured iseloomulised woolud. Meil Eestis on wähe kirjanikka-kunstnikka; meil on kirjanikud-käsitöölised Eesti kirjandus on alles järelaimamise ajajärgus; meie kunsti, meie teadust — ei olegi. Kõige selle põhjuseks on rahwa raske majanduslik seis; üksikud andelised jõuud ei suuda üleüldist ega ka kirjanduslikku haridust saada; ajakirjandus neelab needgi ära, kes kirjanduslikku tööga ülewal tahawad seista. Neist saawad käsitöölised; tõsine kunstnik peab surema. Ja kuigi meie sarnases seisukorras oleme, siisgi wõime ka meie omas kirjanduses segast ja kahwatanud maailma kirjanduse woolude wastuhelki näha, olgugi, et see sagedasti aastakümned pärast tärkamist meieni jõuab. Iseseiswatest wooludest ei wõi meil keegi midagi rääkida, nagu meie seda Soome, Läti wõi mõne teise wäikese rahwa kirjandusest kõneledes teha wõime.

Kui meie aga terasemalt meie wiimsete aegade ilukirjanduslikka toodeid tähele paneme, iseäranis aga sarnaseid, mis „perekonna-lehtedes“ kui silmapilksed mõttelennu järeldused — unistused ja salmikud — ilmunud

ja mis kõige selgemat pilti nende kirjutajate tundmustest, sihtidest ja paleustest annawad, siis näeme, et ka meil isesugune „kirjanduslik wool“ tärkamas on. Lööge lahti, näit., tore perekonnaleht „Linda“ — teile hoowab säält wäsinud, lõdew, unistaw waim wastu. Lugege neid unistusi, milledel umbes sarnased päälkirjad on: „Ja siis tuleb uni . . .“ „Wäsinud.“ „Udu“ jne. jne. jne. Waadake, kui palju Flaischleni wäsimust ja ikka jälle õhkamisi ja unistusi meile lehest wastu waatab! Ja ometi on lehe kaastöölisteks meie kõrgema haridusega noorsugu, meie rahwusliku erakonna õied, nende esimesed „wõitlejad.“ Unistatakse murest, unest, wäsimusest, roosidest, pilwedest, wahel ka tormist — ja siis weel hra Enno oma „hinge wärinate wirwendustega!“ Kui mitu lehe nr. läbi oled waadanud, siis tuleb sarnane tundmus, nagu oleks paar tundi rahuliste waimuhaigete ja närwlikkude naesterahwastega juttu ajanud. Töödes puudub realsus, tõsidus, nooruse jõud, waimustus, tahtmise kindlus ja waimu wärskus — sellest hoolimata, et neid sõnu töödes ülisagedasti tarwitatakse. Wärwi katsutakse anda, kuid see on pääliskaudne, kistud — sellega ka siis üleliigne, silmatorkaw. Tööde jõetu waim on aga nähtawasti kirjutajate kui ka lugejate hingetarwitustega kokkukõlas. Realilise elu eest pigistatakse silmad kinni. Nende igapäewsus — see on kas müstikaline — tume — saladuslik — hall tasandik wõi kärarikas põhjuseta tormi-jooks kõrgete tühiste mägede pääle. Räägitakse kannatustest selle saladusliku lagendiku pääl ja wõitlustest ning tormamistest. Kuid ometi on need ainult sõnad. Harilik igapäewane elu oma rõõmude ja muredega, lihtsuse ja mitmekülgsusega, otstarbeliste, iseteadlikkude wõitluste ja püüetega — kõik see on kaugel.

Nõnda siis on meil wäsinud, uimane kodanliku klassi kirjandus — sarnane, missugust sellele klassile tarwis on. Tüüpiline näitus selleks on „Linda“.[1])

Kuna meie ühelt poolt sarnast jõuetut waimu kirjanduses näeme, siis märkame teiselt poolt ühes uute wooludega ka uut kirjandust tõuswat. Tema on alles tulewiku laps.

---

[1]) Ärgu peetagu neid sõnu parteilise ühekülgsuse ning waenulise wahekorra tagajärjeks. Ainult tõsiselt järele kaaludes on need seisukohtade selgituseks kirjutatud. Fr. M.

Tema päewad tulewad siis, kui uued, wabad woolud temale teed on teinud, awaldamiseks maad wõitnud ja wõimalust annud.

Need uued woolud on tõusnud.

„Tõest, on nagu laiemalt merelt nüüd tuul
käiks noorte ja wanade üle — — —
See on nagu liginew kewade kõue,
mis põksuma lööb iga palawa põue — — —
Kes suudaks, kes suudaks weel kahelda,
et liikumas kewade woole? — — —
— — — Meid ootab ju maa
ja küsib, mil tuleme juba? — —
Sest tõuskem nüüd, wabad ja noored!“ — —

hüüab laulik ja lisab juurde:

Ei suuda me kõike küll muuta weel,
sest palju on orjade sugu.
Kuid eemal, sääl koidu ja mägede teel —
sääl hõisataks imelist lugu“ — — —

Meie päiwil „hõisataks imelist lugu“ ja elatakse imelist elu.

„Kel silmad on näha, see nähku!“ —

hüüab laulik. Noored tõusewad teaduses selginud silmadega ja waliwad omale rada. Noored otsiwad, nendel on „elu tuli“ südame sees, nemad püüawad millegi poole, igatsewad midagi. Aga kuhu ja kuidas? Siin parem, siin pahem käsi — walige! Muidu ei wõi teie edasi minna, teie „elu tuli“ kustub ja kaob. Ja nemad otsiwad...

Talutares on nad ilma näinud, kodanlik rahwuslik seisus on nad omas pesas üles kaswatanud, oma dualistliku ilmawaate, oma usu on ta nendele annud, oma jumalate ette kutsub ta neid nüüdgi kummardama. Kuid —

„Oma saart aga otsin ma“.

Realilise elu nähtused räägiwad tõsist sõnadeta keelt ja awatelewad usu oma seisukoha kindluse wõi nõrkuse üle ära heitma ning teadmist asemele wõtma. Ilma enesele arusaamata, tähelepanemata, kaldub tõusew noorsugu paremale wõi pahemale poole ja „oma saari otsides“

„küllap mõnigi neist wene
pöörab kas wõi natukene
lausemale merele —
wabaduse järele“.

Kodanliku klassi traditsionid hoiawad weel waljult ja järelandmata mehi kinni, — uus tärkaw radikaliline wool tõmbab aga teisele poole — ja noored waliwad. Ühed langewad endisesse pehmesse pesasse — täis rahu ja küllust weel, teised astuwad üle Rubikoni — sellesse elusse, mille päralt tulewik on. Weel seisawad noored mehed kõrwu, weel on nendel ühised huwitused, kui otsijatel ja kaalujatel. Kümne aasta pärast wõiwad nemad aga juba wastastena üksteise ees seista. See on elu traagika ja koomika. On aga ka palju neid, kes oma nooruse waimustuses otsiwad ja tööd teewad, kalduwad ja kõiguwad ning lõpuks täiesti suiguwad. Sest —

„elu tuli loidab ja sähwab ja lööb
elu tuli inimeste südameid sööb,
elu tuli põleb ja elu tuli — k u s t u b".

Tõsise õigusega wõime ka seda noorte salka, kes „Noor Eesti" nime all wiimasel ajal wälja on astunud, „otsijate" hulka lugeda. Enamasti nende kõikide ilmawaade ja erakondlus on alles kindlasti kujunemata, ja sellepärast tahawadgi nad „erakondadest kõrgemal" seista. Sellepärast on arusaadaw, mispärast „Noor Eesti" albumi esimest annet meie lehtede poolt iga muud wiisi, aga mitte soojalt wastu ei wõetud. Muu seas kaebati õigusega, et raamatu siht segane on. See ei wõigi selge ja ühine olla, sest et wäljaandjad alles „erakondadest kõrgemal" on. . .

Üks nendest noortest „otsijatest" on ka Gustav Suits. Esimest korda on ta oma tööde suurema koguga wälja astunud. Tema pääle waatame kui praeguse silmapilgu nooresoo aadete wäljaütleja pääle, ilma et tema tööde luulelisi peensusi siin arwustama hakkaksime.

„Lõkendawad ihalduste tulised tunglad,
noored need otsiwad muinasjutu Kunglat."

Alles praegu on nad tõusnud. „Kewadised weed" kohisewad ja noortemeeste „aate-mõõgad" wälguwad.

„Ja põue sees midagi tuksub ja tuikab
ja soonte sees laenetab weri.
Ja südames midagi hüüab ja huikab
ja silmis on igatsus-meri".

Fr. Mihkelson.

Kui wihma sadama hakkas.

Wikatid wihisewad
lõhnawa rohu sees.
Sääsed aga kihisewad
niitjate nina ees.
„Jommal appi, jõudu!
Ku'das haina saap?“
„Annas Jommal põudu,
küll sis pia näep!“
Ja edasi kiiresti wilguwad,
wälguwad
need pruuniks põlenud käed.
Kuid taewa piirilt pilguwad
juba mustade pilwede mäed. . .
„Tulep, kuram. . . Ruttu, ruttu!
Joba käe pääle satte tsilk. . .
Ja tulep kesk ilosat aiga —
oh sina sunniku wihm!“
Ja puhub tuul
ja tuleb wesi
ja märjaks saab leiwakott puul.
Rahwas aga kuuekesi
on kihinal,
kahinal
tööl.

„Saadu, saadu! Mes makat sa wiel!“
käib peremehe hääl.
„Nä' eski, et om haina iel
nii pal'lo luha pääl!“

„Mes sääl palas?“
wenitab sulane.
„Ei midägi —
küll saap sedägi!
Aiga rikkas minnä küllält.
Anna wiiskü' ruublit pääle,
ehk muidu ma 'treigi!“

„Juhan, kurat . . . kos sa läät?
Tule tagasi — poole toopi saat“.

„Ää, no ää“, wenitab sulane.
„Küll ma wiel 'treiki mõista“.

Ja sadab ja sadab
kesk ilusat heina aega. . .
Kuid kibe on töö, et aurab seljas,
et ei saa ümber kaeda. . .

„Perna'aene, perna'ane: tsia seiwä
mul leiwä-koti!
Ja lamba mõtsa weiwä
mo särgi-tükü!“

„Oh sina heldene aig!
Ega's nüüt muud ei ole
kui innegi ka'ho, ka'ho pääle!“

„Ai, ai, ai!
Tsia weiwä
eski leiwä. . .
Es saa süwwä,

nüüt wiel lüwwä. . .
Perna'ane, perna'ane. . .
. . . Uu-uu-uu. . !"

„Küll umma aja!
Ega pelgä inämb
karja-tsur'agi kedägi.

Nä ku' mina kaswi ja olli
ku's sai pessä!
Oh sina taiwane Essä!"

Tuleb aga tuleb
ülewalt märga. . .

„Jommal appi! Jõudu!"

„Mes sääl wiel Jommal!
Nõõ, kurat, nõõ!
Egas päiw wiel otsan ei ole . . .
Nõõ, — nõõ!"

Noor Eesti.

Olud, milledes „Noor Eesti“ I ilmus, oliwad kitsad ja hallid. Loomulik, et „Noor Eesti“ esimese albumi sisu, mis sumbunud õhus ilmale tekkis, osalt raamatu päälkirja kohane ei olnud.

Kuid wabamad olud awawad meile laialisema tööwälja. Oma üleüldsuses jääme meie ka nüüd nendele põhjusmõtetele truuks, mis „Noor Eesti“ albumis „Noorte püüetes“ umbkaudselt ära tähendatud oliwad:

„On paljugi sihtisid ja püüdeid meie maal, aga noorte ülesanne ja püüe olgu: kui aeg kitsas ja madal on, siis tuleb seda laiendada, awaramaks, tarwituste kohasemaks teha!

„Ja meie hüüe on: Enam kulturi! See on kõigi wabastawate aadete ja püüete esimene tingimine. Enam europalist kulturi!

„Noor Eesti“ püüded tahawad endile kõige päält kirjanduse, kunsti ja arwustuse piirides awaldust otsida; siin on meie sihiks noort, julget, algupäralist, edasi poole näitawat, wabastawat wõimalust mööda awaldada ja edendada“.

Tulewikus ilmub „Noor Eesti“ album wõimalikult igal aastal kord — wabadel oludel muidugi iseloomulisemalt. Pääle selle ilmuwad „Noor Eesti“ kirjastusel üksikud kirjatööd, rahwaraamatud, kogu-wäljaanded, nagu käesolew „Wõitluse päiwil“ jne.

„Noor Eesti“ soow on enese ümber noori kirjanduslikka jõudusid koguda, nendele kirjandusliku edenemise juures abiks olla ja nende töödele ilmumisewõimalust anda. Sellepärast pöörame meie just noorte poole ja palume nende käest kaastööd. Honorari makstakse kokkuleppimist ja wõimalust mööda.

Adress kõigile saadetustele ja järelpärimistele kirjanduslikkudes ehk ärilistes asjades:

Tartu (Дерпть), Noor Eesti (Kirjanduse Sõbrad) kirjastus.

Sisu:

	Lhk.
Gustav Suits: Jumalad ja rumalad	3
Gustav Suits: Wõitluse päiwil	4
A. Mòttus: Tõuseb	9
Fr. Mihkelson: Oma päikese poole	10
Bernhard Linde: Sädemed	19
Bernhard Linde: Merd igatseb mu hing	20
Bernhard Linde: Sääsk sumiseb surma laulu	21
Helene Taar: Uue aja naisliikumine	22
Marie Heinamägi: Ju kumab koit	30
Marie Heinamägi: Su murelaps wist olen mina	31
Marie Heinamägi: Kewadel metsas	32
Marie Heinamägi: Öösel mere ääres	33
Marie Heinamägi: Sõudja laul	34
Gustav Suits: Meie esimene luutetaja	35
Gustav Suits: Kirgede laul	41
Gustav Suits: Suum cuique	41
Bernhard Linde: Kirikus	42
P. Attila: Kes on siis süüdlane	49
Marie Heinamägi: Unenägu	56
Ansomardi: Ilmaelu	58
Mait Metsanurk: Mistarwis?	62
Fr. Mihkelson: Ühe luuletuste-kogu puhul	69
Fr. Mihkelson: Kui wihma sadama hakkas	75
„Noor Eesti“ poolt	78

Wähesel arwul on weel saada

kingituseks sünnis

NOOR EESTI I.

Sisu on järgmine: Gustav Suits, Noor Eesti (laul). — Noor Eesti toimetus, Noorte püüded. — Fr. Mihkelson, Asuja. — O. Grossschmidt, Pühajärwe tamm (laul). — Ansomardi, Wabastatud wang. — H. Raudsepp, Keskaja kindlus (laul). — Aino Kallas, Linna-sõit. — G. E. Luiga, Waremed (laul). — H. Raudsepp, K. E. Sööti luule (K. E. Sööti pildiga). — K. E. Sööt, Üks kalmuke teise kõrwa (laul). — O. Leik, Mis on seltskond? — O. Grossschmidt, Kiwid (laul). — A. Kitzberg, Laseb käele suud anda... — Gustav Suits, Laul orjadele. — J. Aawik, Eesti kirjakeele täiendamise abinõuudest. — Gustav Suits, Kewadelaul. — Fr. Mihkelson, Nõiutud ringis. — Willem Grünthal, Talwine õhtu (laul). — Gustav Suits, Ex ungue leonem! — Juhan Liiw, Noor Eestile (laul). — G. Suits, Päätükk pikemast kirjatööst. — Juhani Aho, Unustuse saar (Juhani Aho pildiga). — Anna Haawa, Mu luule, tule! (laul). — Hella Murrik, See oli kewadel. — Mutti, Ema laul. — J. Aawik, Charles Baudelaire ja dekadentismus (Charles Baudelaire'i pildiga). — E. Enno, Pühapäewa hommik kodus (laul). — Willem Grünthal, Wampir. — W. Grünthal, Mere ääres. — J. Kreek, Meri ja weri (laul). — Rudolf A. Lesta, Ma wihkan teid, ilusad naesed. — Rein Tamm, Kui ma weel nõrgameelne ei olnud. — Pärt Pärn, Siis jään ma magama. — J. Lattik, Kui meil weel püksa ei olnud. — Naljapildid.

Algupäralisi ilustusi — arwupoolest üle 50 — on kirjatööde juurde tulnud: K. Raud, K. A. Hindrey, M. Pukits, J. Koort, Otsmann j. t. Kaasandena on ligi pandud 7 kunsttrüki-paberil trükitud lehekülje suurust pilti: H. Laipmann: „Kaugelt näen kodu kaswama" (Fr. R. Kreutzwald); Vera Grüner: „Jõua ju kaugelta!" K. Raud: „Millal?", „Surma-laul" ja „Fuuriad"; P. Raud: „Rauk Muhusaarelt" ja Marie Möldermann: „Hilisel õhtul". — Kaanepildi on N. Triik teinud. — Muusikalise kaasandena on ligi R. Tobiase komponeeritud: „Nänia" (leinalaul) Kreutzwaldi mälestuseks.

„NOOR EESTI" album I. on 234 lhk. suur. Hind 1.25 kop., iluköites 2 rbl. Saada igast raamatukauplusest.

Kommisjoni-ladud: Tartus „Postimehe" raamatukaupl., Tallinnas G. Pihlakas. Üksikute tellijate kohta on soowitaw, et nad oma tellimised otseteed meie kirjastuse nime pääle saadawad, kust neile raamat ilma postikuluta koju kätte läkitatakse. Adress rahakirjadele kui ka teistele saadetustele: Tartu (Дерптъ), „NOOR EESTI" („Kirjanduse Sõbrad").

Album „NOOR EESTI" I. ei ole mitte ainult Eesti, waid ka Soome ja Saksa ajakirjanduses wastukaja äratanud.